

پښتني قبيلې
او

د میوند د تاریخي بری د
یوسلو شلمې کالیزې په ویان

روایتی شجرې

محمد معصوم هوتک

پښتني قبيلې او روايتي شجرې

ليکوال

محمد معصوم هوتک

۱۳۷۹ ش

د کتاب پېژندنه

نوم : پښتني قبيلې او روايتي شجرې
ليکوال : محمد معصوم هوتک
خپرنډوی : د افغانستان د کلتوري وډې ټولنه - جرمني
د خپرونو لړ : (۱۷)
چاپ شمېر : ۱۰۰۰ ټوکه
چاپنېټه : ۱۳۷۹ ل - ۲۰۰۰ ميلادي کال

د چاپ ټول حقوق له خپرندويي ټولنې سره خوندي دي.

بسم الله الرحمن الرحيم

اهداء

زما گراني مورته

چي ميو يي قلم په گوتو کي

رااينی او بل مي د قيس عبدالرشيد

نوم واردواره ددي له خولي

اورپدلی دی .

دمطالبو فهرست

مخ
الف
يو

عنوان
د پېرندويي ټولنې يادښت
د سرخبري

لومړۍ څپرکۍ

پښتانه څوک دي ؟

پښتون - افغان - پټان

پښتون

افغان

پټان

دوهم څپرکۍ

د پښتنواصل ونسب

د پښتنو د بنۍ اسراییلیت نظریه

مخزن افغانی

قیس څوک ؟

د پښتنو د بنۍ اسراییلیت نظریې کمزوري

د بنۍ اسراییلیت د نظریې د منع ته راتگ

دریم څپرکۍ

روایتی شجرې

شجره څه ته وایي ؟

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - یفتل

الکو - اراکو - الکوزی - اراکوزی

اڅک - اڅکزی

۱.

۴

۸

۱۴

۱۵

۲۱

۲۴

۳۰

۳۶

۴۴

۴۶

۴۸

مخ	عنوان
۵۰	یوېخ - پروت - داسو - اپرېدی
۵۰	ساک - سهاک - ساکزی - اسحاق زی
	خلرم خپرکی
۵۶	غرزی - غلزی - غلجی - خلجی
۶۱	غلجي څوک دي ؟
۶۶	اصل و وصل
۷۰	مورته منسوب قومونه
۷۳	خلجي او غلجي

د خپرنډويي ټولنې يادښت

له ډېرو کلونو راهيسې د پښتنو دنسل او دغه راز د پښتني قبيلو د شجرو په اړه د کورنيو او بهرنيو خپرونکو له خوا يو شمېر خپرنې شوې دي. په دغو خپرونو کې، يوه زياته برخه يې تر ډېره ځايه په افسانو او افسانوي ډوله ليکنو پورې اړه لري، يو شمېر يې هم هغه مهمې تاريخي خپرنې دي چې د پښتنو دنسل او دغه راز د پښتني قبيلو په اړه علمي-تاريخي ارزښت لري.

دښاغلي ليکوال محمد معصوم هوتک "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" نومی کتاب د همدغې لړۍ يو مهم کتاب دی، چې ددې موضوع په اړه پخوانيو خپرونو ته انتقادي نظر هم لري او په دې هکله يې يو شمېر نوي ټکي رابرسېره کړي او روښانه کړي دي.

"د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه" خان نېکمرغه گڼي چې دغه اثر د چاپ په گانه سينگاروي او د پښتني قبيلو د شجرو په اړه يو علمي اثر خپلو هېوادوالو او ددې موضوع مينه والو ته وړاندې کوي. موږ ددغه اثر چاپ په دې اړه يو مهم گام گڼو او له

خپلو درنو خپرونکو څخه هيله لرو چې د همدې
موضوع په اړه نوې علمي خپرنې د خپلو هېوادوالو
مخې ته کسېږدي.

په درناوي
دافغانستان د کلتوري ودې ټولنه
جرمني-دکولن ښار
۲۰۰۰-۹-۲۶ م

ب

د لوی خدای (ج) په نامه

يا ايها الناس انا خلقنكم
من ذكر و انثى و جعلنكم
شعوبا و قبائل لتعارفوا
ان اكرمكم عند الله
اتقكم ان الله عليم خير ۵

د سرخبري

د پښتنو دنسبي شجرو او رواياتو په باب ښه ډېري
څېړني سوي دي . د هروي نعمت الله له مخزن افغاني
رانيولي بيا زما تر دغي ليکني پوري ټولو ددغي موضوع
پر يوه يا بل اړخ خبري کړي دي . په تېره بيا په دې
وروستيو وختو کي په دې برخه کي ځيني درنې ليکني هم
سوي دي چي په هغو کي د ارواښاد سرمحقق دوست
شينواري ، استاد محمد انور نوميالي او پوهاند دوکتور
حبيب الله تيري له خوا دليکل سوو رسالو او کتابو يادونه
لازمه ده .

ما د پښتنو د ايتنيکي جوړښت او نسبي شجرو په باب
له اوردي مودي څېړنه کړې ده چي د « ډېوي » مجلې د
دوهم او دريم کال په گڼو کي خپره سوې هم ده . دغه راز مي

يو

د ښاغلي پوهاند دکتور محمد حسن کاکړ د غږوونکي له
 مخي ددغو څېړنو لنډيز ددوی له خوا په نوي تدوين او
 تاليف سوي کتاب «رڼا او دفاع» کي هم خپور کړ .
 استاد محمد انور نوميالي د يوه ليک په ترڅ زما دغه څېړنه
 خوښه کړې وه او راته کښلي يې وه چي «کاشکي موخپلي
 څيړني سره شريکي کړي واي .» د تېر کال په پای کي زما
 گران دوست اود پښتو ژبي پياوړي ليکوال ښاغلي زرین
 انځور راڅخه وغوښتل چي دغه څيړني که د يوه ځانگړي اثر
 په توگه خپرې سي ، ښه به وي . د چاپ په برخه کي يې ده
 په جرمني کي دافغانستان دکلتوري ودې د ټولني په
 نمايندگي څيگر (ټټر) وټکاوه . ما پر خپلو يادابنتو او
 خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ . ځيني سموني او
 زياتوني مي پکښي راوستي او په دغه اوسنۍ بڼه مي سره
 راغونډي کړې .

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چي زما دغه ليکنه
 د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خود هغې
 پرلور يو گام دی او يوشمېر کلي نتيجي پر بنا دي . که په
 دې برخه کي زه پر کړه تللی يم ، هيله لرم چي دوستان خپل
 نظر راڅخه و نـــــــه سپموي .

په درناوي

محمد معصوم هوتک

ټورنټو - کاناډا

۲۰ مې ۲۰۰۰ م

لومړی څپرکی

پښتانه څوک دي ؟

پښتون - افغان - پټان

الف : پښتون : د نړۍ دا ولسونو په ټولۍ کې پښتون یو لرغونی قوم دی چې د زمانې بهرې سړې او تودې پر راغلي دي ، دسترو یرغلګرو تاډاکونه یې لیدلي او مقابلي یې ورسره کړي دي او تر ډېرو سختو ازموینو سر لوری او بریالی راوتلی دی له تېروڅه کم شلو کلو راهیسې بیا د قوم له یوه بنیادي ازموینې سره مخامخ دی چې لا تر اوسه هم پکښې ولاړ دی ، د ښمنانويې د تاریخ ، ژبې او هویت د پایمالولو له پاره ناکام تلاښونه پیل کړي دي .

له څلورمې هجري پېړۍ را وروسته مورخینو د پښتنو بیان په څرګند ډول کړی چې تفصیل به یې وروسته راسي خو تر میلاد نژدې یو زر و پنځه سوه کاله وړاندې موږ د هندي آریانو په وینې سرودونو کې د « پکھت » پر نامه پېښېږو چې د زیاترو کورنیو او بهرنیو پوهانو په نظر ، دغه کلمه د « پښت » معادله کلمه ده او زیاتره افغاني پوهان د « پښتون » نوم له همدې کلمې څخه راوتلی ګڼي .

مشهور یوناني مورخ هیرودتس (۴۸۴ ق م) چې په په حقه سره یې « د تاریخ دیلار » لقب ګټلی دی ، دهخامنشیانو د بحث په ترڅ کې د شاوخوا سیمې د اوسېدونکو په باب بیان لري او دهغو د مشرانو نومونه

راوړي ، د کړو وړو په باره کې یې ږغېږي . نوموړی لیکنې چې « آریانان Arians د میدیانو Medes په شان غشي لري خو نور وسایل یې باختریانو Bactrians ته ورته دي . د گندهاریانو جامې هم د باختریانو په شان دي » . (۱) په دې لړ کې د پکتیس Pactyes یادونه هم کوي او لیکنې : « پکتیس واسکتونه Cloaks (۲) اغوندي ، محلي لېنډۍ او نهزې له خانو سره گرزوي . (۳) بل خای د کوچیانو بیان راوړي چې دی ورته Sagartians وایي او لیکنې : ددوی ژبه پارسیانو ته ورته ده خو وسایل یې تر پارسیانو پکتیسانو ته نژدې دي ، اته زره اسونه لري . (۴)

د هیرودتس Herodots پکتیان د زیاترو مورخینو په اتفاق همدغه ننني « پښتانه » دي . (د تفصیل له پاره اسلامي دایرة المعارف - لومړی ټوک - د « افغان » بحث وگورئ) . د پښتنو اصلي ټاټوبی یوه پراخه سیمه وه چې د ننني افغانستان زیاتره برخې او د پاکستان شمال شرقي خواوې پکښې شاملې وې . ددې پراخي اورشو پنځوانی نوم « روه » و . د تاریخ فرشته د بیان له مخې « روه » هغو سیمو ته ویل کېده چې له سواته نیولې د سیوی تر ښاره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار پورې غزېدلي وې . ریاض المحبت د « روه » ټولې له ایلمن (ننني هیلمند) څخه تر قشقار پورې ، له براهوي بلوچستان څخه تر کشمیر پورې ښودلي دي . گویا په دې ډول په « روه » کې د اصلي افغانستان ټولې سیمې شاملې وې . (۵) له تاریخي اسنادو

څخه داسي ښکاري چي پښتانه د اسلام په اوایلو کي له
 بادغیس او هراته نیولې بیا د غور تر غرو پوري او دغه راز
 په زابلستان ، گندهارا او د ختیځي پښتونخوا په غرنیو
 سیمو کي میشته وو او هغه د خوشحال خان خبره « سړي
 پوري کندهار لم یې دمغار کي » و . په پښتو کلاسیک
 ادب کي د « روه » یادونه ډېره سوې ده . اشرف خان
 جري وايي

قاصدان له روه نه راځي مدت شو

سلام باد رارسوي منت یې تم دی

اظم خان شیدا وايي

په هندي ادا یې وکړې په ما چاري

زه شیدا په زړه ساده دروه افغان یم

په معاصرو غیرپښتنو مورخینو کي ارواښاد میر محمد
 دیق فرهنگ دخپل کتاب (افغانستان درېنځ قرن اخیر)
 ل ټوک په دریم باب کي د (افغان ، پشتون و پتهان)
 نامه لاندې یو لړ مطالب راغونډ کړي دي چي زیاتره
 نمونه یې سر نه سره خوري . دی لیکي : « کلمات پشتو
 نتون که افغانها برزبان و قوم خود اطلاق میکنند تا سده
 یهم تنها در محاورهٔ زبانی بین مردم معمول بود و در آثار
 رسمی به نظر نرسیده است » تر دغه عبارت یوولس کرښي
 سته لیکي « ... وهرسه کلمه (افغان ، پشتون و پتهان
 هوتک) از سده شانزدهم به بعد در کتابت راه یافته و در
 نی واحد به کاررفته است » او تردې بیان اته ویشته

کرنبي وروسته بيا ليکي «اکثر مورخان ، محل رهايش
نخستين پښتونها را کوههای سليمان و سرزمينهای مجاور
آن در غرب رودخانه سند شمرده اند که در آنجا به علت
دشوار گذار بودن اراضي و نظام قبيله ای ، به شکل منزوی
ونيمه مستقل زندگی میکردند . ازینجاست که درنېشته
های دوره اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر
... تفصيل بیشتری درباره چگونگی زندگی ایشان به نظر
نمی خورد . اولین شرح تفصیلی راجع به ایشان (پښتونها
- م هوتک) در خارج آن خطه در تاريخنامه هرات سيف بن
محمد هروی آمده است که در اوایل سده چهاردهم میلادی
تالیف شده است » (پر کلماتو تاکید زما دی - هوتک)

یوځای تر اورلسمي پېړۍ پوري « پښتو و پښتون » یوازي
د خلکو په ژبنیو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل ځای
بیا پخپله د دغو کلمو لیکل سوي مثالونه تر خپل دمخني
حکم درې پېړۍ وړاندي ورکوي . زه ته پوهېږم چي دغه
تناقض باید څه راز تعبیر سي ؟

ب : افغان : پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د
« افغان » په نامه بللي دي . دوی خپل ځانونه پښتانه او
خپله ژبه پښتو بولي . د افغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل
نظرونه ورکړي دي . ځینو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته
نژدې بللي ده . اسواکا د گندهارا سیمي ته منسوبه کلمه ده
چي د آس د سپرلیو معنا ورکوي . ځینو د سانسکریت له
اسواغانه څخه راپیداسوي کلمه گنلې ده چي معنا یې د

سورليو ټاټوبي (سرزمين سواران) دی . په دې ډول
وينوچي افغان هم دخلکو او هم د سيمي نوم دی . (۶)
خينی خبرونکي بيادایران د نقش رستم په کتیبه کي د
راغلي (ابگان) یا (اوگان) له پاره « افغان » ډېر ښه
معادل بولي . (۷) داسي نظر هم سته چي اغوان په ارمني
ژبه کي د غرو اوسېدونکو ته ويل کېده او دانوم پښتو ته د
ارمني گاونډيانو له خوا ورکړه سوی دی . (۸) البته په
ارمني ژبه کي اغوان د غرو اوسېدونکو ته وايي خوداچي
دانوم دي په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوی وي
'نوره خبرنه غواړي . (دزيات تفصيل له پاره وگورئ :
پښتانه - د پوهاند دوکتور حبيب الله تيری اثر - ۵۳ - ۵۴
مخونه) .

په اسلامي عصر کي به حدودالعالم لومړنی کتاب
وي چي د افغان نوم يې ياد کړی دی (۳۷۲ ق) داروالبناد
علامه حبيبي په قول د حدودالعالم مولف « په هغه ځای کي
چي دپښتونخوا ښارونه لکه گردېز ، لغمان او نور ذکر کوي
, په سول او بڼيهار نومو ځايو کي دافغانانو استوگنه ښيي
او داسي ښکاري چي پښتانه په ښارو کي هم اوسېده او
مشهور وو . » (۹) تر دې يادوني وروسته نو دعلامه
ابوربحان البيروني په گډون د غزنوي دورې دخينو ليکوالو
او شاعرانو په آثارو کي دافغان او افغانانو بيانونه موندلای
سو . د غزني د دربار شاعر فرخي له نن څخه څه دپاسه زر
کاله مخکي ويلي دي :

بگونه شل افغانیان دوبره وتیز

چودسته بسته بهم تیرهای بی سوفار

فردوسی په شهنامه کي زابل ته نزدې د « دشت خرگاه »

د اوسېدونکو په باب ډیرې خبرې لري چي تفصیل به یې

وروسته ولولئ . دی وایی :

چنین گفت دهقان دانش پسر وه

مراین داستان را زپیشین گروه

که نزدیک زابل به سه روزه راه

یکی کوه بد ، سرکشیده به ماه

بیک سوی او دشت خرگاه بود

دگر دشت زی هندوان راه بود

نشسته دران دشت بسیار کوچ

زاوغان ولاچین وکرد و بلوچ

تردې را وروسته نو د سیفی هروی تاریخنامه (تالیف

۷۱۸ - ۷۲۱ هجری) هغه اثر دی چي د « افغان » او

« افغانستان » نومونه یې په پېڅر راوړي دي . نوموړي

مولف د هغه وخت د « افغانستان ټول غیرپښتانه وگړي لا

هم « افغانان » بللي دي . (۱۰)

دروېښاني غورځنگ ستر مخالف اخوند دروېزه

تنگر هاري په مخزن الاسلام کي د « افغان » او حتی

افغانستان یادونه کړې ده . دده خپله وینا داسي ده :

الحاصل هر که میخواهد خود را از بلای هردو جهان

نگهدارد و در اسلام ثابت باشند و در کفر نه افتند ، از پیران

این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الا همچنان احوال
 اورا پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام
 اکثر هر که از افغانستان و بلایی که درآمده است ازپیری و
 مریدی درآمده است . (۱۱)

دپښتو ژبي پخوانيو شاعرانو هم د « افغان » نوم پخپل
 کلام کي راوړی دی . خوشحال خټک وايي :
 دافغان پسه تنگ مي وتړله توره
 تنگيالي د زماني خوشحال خټک يم
 رحمان بابا وايي :

چي کشوردافغانستانو معطر شي

دهریت مصرع مي زلفي دخیوان کړي

کاظم خان شیدا وايي :

په هندي ادا يې وکړې په ما چاري

زه شیدا په زړه ساده دروه افغان يم

دشلمې پېړۍ په سر کي د افغان نوم له افغاني ملت

سره د مینې او په افغانیت باندي د ویاړلو یوه نخبه سوه .

زیاترو منورینو له خپلو نومونو سره د « افغان » لقب هم

کښې . دې نامه نو نور یوازي د پښتنو تمثیل نه کاوه ،

بلکي د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله .

له څه مودې راهیسي په خارج کي ځیني افغاني

نشرات د ایرانیانو په پیروي د « افغانستانی » بېخونده او

مضره کلمه کاروي چي په هیڅ صورت د افغانیت مفهوم نه

افاده کوي . زما په فکر ددغي کلمې رواج به د افغانیت

ویارلي صفت ته زیانمن تمام سي .

لکه مخکي چي مي وویل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دی خو وروسته يې د پښتنو لیکوالو او شاعرانو په لیکنه او کلام کي رواج موندلی دی . (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چي دبل چا له خوا ورکړه سوی نوم يې تر خپل نامه ډیر عام سوی وي . ویل کیږي چي المانیانو ته د « جرمن » نوم د سلتیانو له خوا ورکړه سوی دی او ددوی تر خپل نامه « دویچن » ډیر عام اوتاریخي سو) . (۱۲) خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ویلی دی او له پښتونولي څخه يې دخپل ژوندله پاره د یوه ویارلي اجتماعي قانون په توگه کار اخیستی دی او اخلي يې .

ج : پتههان : پښتنوته د « پتههان » لقب هم ورکړه سوی دی . دالقب دهند په پراخه سیمه کي منځ ته راغلی او پسې عام سوی دی . تر ایجاد وروسته يې د ریښې معلومولو له پاره راز راز توجیهات سوي دي . په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځینو هغو آثارو کي چي د مخزن اغېزه پر پرته ده ، پتههان د « بطان » اوبتی شکل بلل سوی دی او پر زیات سوي دي چي دالقب د آنحضرت صلی الله علیه وسلم له خوا قیس عبدالرشید ته ورکړه سوی دی . بطان يې د بهری د ملا تیر بللی دی . (۱۳) دځینو په نظر د پتههان د نامه ریښه په هند کي دپښتنو له لومړني ټاټوبي سره تړلې ده . فرشته لیکي پښتانه چي د غور له غرونو څخه دهند سیموته ولېږدېدل ، دبهار ایالت په

پتنه کي يې واورول . هندياتو په پتنه کي دهغوی دمېشته
 کېدو له امله هغوی پتهانان وبلل . (۱۴) مشهور نارويزی
 ختيځ پوه مارگنسترن په پتهان کي د « پښتانه - پښتان »
 ريښه دخپله بولي . (۱۵) دپتهان توجیه چي هر راز وي ،
 زما دخپرنی موضوع نه ده خو دونه ویلای سم چي دانوم په
 هند کي ایجاد سوی دی او دپښتنو آثارو ته یې لار کړې ده
 . حقیقت دادی چي پښتون ، افغان ، پتهان دیوه قوم درې
 نومونه دي . شاعر وايي :

اسمانه ښه یې واوره په وازکومي درته وایم
 افغان پښتون پتهان دی یومفهوم یوه نامه ده
 بنایست حسن ښکلا ټوله دمیني تعبیر دي
 توپیر دی دالفاظو مسمی — ټوله یوه ده

د : پښتو : د پښتنو ژبه « پښتو » ده . لکه د
 افغان نوم چي د غیرپښتنوله خوا دي قوم ته ورکړه سوی دی
 ، دغه راز غیرپښتانه اقوام پښتو ژبي ته « افغاني » وايي .
 دانوم همدا اوس د تاجکو ، هزاره وو ، اوزبکو او نور سره
 ورونوقومونو په عوامو کي دپښتو له پاره کارېږي . په پښتو
 ادبیاتو کي د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېري
 پخوانی بېلگې سته . دروېښاني افکارو مبلغ شاعر دولت
 لوانی وايي :

افغاني لفظ مشکل و لوست کوېښ نه شه
 ورتنه وشوه کتنده دیارلس حروفونه

له افغاني لفظ څخه یې مراد پښتو ژبه ده . د نړۍ

د زیاترو پوهانو په عقیده ، پښتو یوه سوچه آریایي ژبه ده چې د هندواروپایي ژبو د کورنۍ د هندواریانې څانګې د اوستا په ښاخ پورې تړلې ده . د پټې خزانې دروایت له مخې یې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پېړۍ کې لیدلای سو .

اوس پښتو ژبه د یوه ژوندي قوم ژبه ده چې دنوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته یې په خپله لمن کې ځای ورکړی دی او د چا خبره « د سیالانو سیاله ژبه ده » .

په دې شپو ورځو کې د ځینو کسانو له خولې اورو چې د دملګرو ملتو په کومه خپرونه کې ویل سوي چې په یو شتمه پېړۍ کې د نړۍ ځینې ژبې له منځه تلونکې دي او پښتو هم پکښې شامله ده . ماته دا خبره معلومه نه ده چې د ملګرو ملتو د دغې خپرونې د لیکوال استدلال به پر کومو دلایلو ولاړ و . تر کومه ځایه چې د ژبو د مرګ و ژوند مساله ده نو دا یوه نوې خبره نه ده . په نړۍ کې موږ لکه د ژبو زیږېدل چې لیدلې دي دغه راز موږ ژبومرینه هم لیدلې ده . خو د پښتو ژبې د مرګ له پاره زه هیڅ راز توجیهې دلایل نه وینم . په دې ژبه باندي د څلېرو شتو میلیونو په شاوخوا کې وګړي خبرې کوي . د نړۍ د تقریبا ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کې موندلای سو او له نړیوال ادبي بهیر سره ددې ژبې د اوږه پراوړه یون شاهد یو . که څوک وایي چې دا یون سوکه دی ، وي به . خو همدا سوکه یون ددې حقیقت ښکارندوی دی چې پښتو ژبه پخپل ذات کې

له دغه يون سره دتگ وړتيا لري . پاته سوه د ژبي د بدلون
و بشپړتيا و تکامل خبره . دا حقيقت بايد موږ ومنوچي نننۍ
پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخي او
هم د محتوي له رويه توپير لري . د راتلونکو پېړيو پښتو به
په هغه صورت کي چي پخپله پښتانه د مرگي له خوږه
راويني سي ، تر نننۍ پښتو ډېره بډايه او متکامله وي .
خودا کار بايد د ژبي د مړينې په توگه تعبير نه سي . د
پښو ژوند دپښتانه له ژوند سره تړلی دی . که پښتون
ژوندی و دا به هم ژوندی وي . (۱۶) .

دلومړي څپرکي لمنليکونه

- (۱) د هيرودتس تاريخ - اووم فصل - ۶۶ گڼه - ۴۹۳ مخ - انگرېزي ژباړه . دا يادابستونه پياوړي مورخ پوهاند دوكتور محمد حسن کاکړ راليرلي دي چي مننه ورڅخه کوم .
- (۲) کلاکس Cloaks يو ډول بې لستونو جامې دي چي ارتي غاړي لري اوما « واسکت » ورته مناسبه ژباړه وبلله .
- (۳) هماغه اثر - اووم فصل - ۶۷ گڼه - ۴۹۳ مخ .
- (۴) هماغه اثر - اووم فصل - ۸۵ گڼه - ۴۹۷ مخ .
- (۵) کاکړ - پوهاند ډاکټر محمد حسن - افغان ، افغانستان و افغانها وتشكيل دولت در هندوستان ، فارس و افغانستان - ۱۳ مخ - پېښور - ۱۹۸۸ م .
- (۶) هماغه اثر - ۱۶ - ۱۷ مخونه .
- (۷) تيزی - پوهاند دوكتور حبيب الله - پښتانه - ۵۲ مخ - پېښور - ۱۹۹۹ مارچ .
- (۸) کاکړ - پوهاند ډاکټر محمد حسن - افغان ... - ۱۵ مخ .
- (۹) حبيبي - پوهاند عبدالحی - د پښتو ادبياتو تاريخ - دوهم ټوک - ۱۵ مخ - کابل - ۱۳۴۲ ش .
- (۱۰) تيزی - پوهاند دوكتور حبيب الله - پښتانه - ۵۷ مخ .
- (۱۱) اخوند درويزه - مخزن الاسلام - ۲۰۷ مخ - دهلي - ۱۳۰۰ ق .
- (۱۲) نوميالی - محمد انور - د پښتو ډولنيز تاريخ مبادی - ۳۳ مخ - مسکو - ۱۹۹۷ م .

(۱۳) دامطلب په خلاصه الانساب ، تواريخ خورشيد جهان ، پښتانه دتاريخ په رڼا کښي او خينو نورو کتابو کي راغلئ دي .

(۱۴) ظفرکاکا خېل - پښتانه دتاريخ په رڼا کښي - ۱۰۴ مخ - پېښور .

(۱۵) تاريخ تلفظ صرف پښتو - ددوکتور روان فرهادي ترجمه - د استاد عبدالحی حبيبي له تعليقاتو سره - لومړی ټوک - ۲۱۱ مخ - کابل - ۱۹۷۷ م .

(۱۶) په کوټه بلوچستان کي په ۱۹۹۱ م کال د پښتو « عالمي کانفرنس » جوړ سوئ و او تر څلوېښتو زياتي مقالې پکښي لوستل سوي وې . دغونډي دمقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چي ښه د خوند مطالب پکښي دي . ددغي غونډي يوه برخه وال په خپله مقاله کي غوښتي دي ثابته کړي چي پښتو ژبه نوره ژوندۍ نسي پاتېدلای او هرومرو به مري ! دا خو د ليکوال نظر و چي د احترام وړ دي خو ماته د حيرانتيا ځای دادی چي د « کانفرنس » په پای کي ددغه « دلخراشه » مضمون ليکوال ته انعام هم ورکړه سو !

دوهم څپرکی

د پښتنو اصل و نسب

د پښتنو د بني اسراييليت نظريه :

لکه د پښتنو د نامه په برخه کې چې د پوهانو نظرونه بېلابېل دي ، دغه راز د پښتنو د اصل و نسب په باب هم راز راز خبرې سوي دي . چا د بني اسراييلو دورکو قبيلو بقايا بللي ، چا قبطيان ، چا ارمنيان ، چا بيا تاتار او ځينو نورڅه گڼلي دي . ليکلي اسناد ښيي چې دې موضوع ته دلومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کې منظم کار پيل سوي دی . دمغول جهانگير د دربارمنشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خانجهان خان لودي په سپارښتنه او د سمانا د حاکم هيت خان په مرسته د « مخزن افغاني » په نامه يو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کې وکښ . په دې کتاب کې د پښتنو د اصل و نسب په باب مفصله څېړنه سوي ده او د پښتنو قبيلو د روايتي شجرو چارټونه ترتيب سوي دي او په دې برخه کې شفاهي روايتونه په ليکلي توگه ثبت سوي دي . دمخه تر دې چې د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني روايتونه بيان کړم

ماته دا غوره ایسي چي دغه کتاب او مولف یې درنو
لوستونکو ته وروپېژنم .

مخزن افغاني

دنورزی نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰ هـ ق کال کښل
سوي دي نعمت الله دخواجه حبيب الله هروي زوی دي وايي
چي خواجه حبيب الله هروي داکبرپاچا (جلالدين محمد اکبر)
له درباريانو څخه و او ۳۵ کاله يې په شاهي محکمه کي
خدمت کړی دی . داکتر محمد بشير حسين داکبرنامي په
حواله ليکي چي داسې هماغه حاجي حبيب الله کاشي دی
چي داکبرپه درباريانو کي منلی شخص و . له اکبر سره په يوه
تجارتی هيات کي گواته هم تللی و . کله چي اکبرپه ۹۹۱ هـ
ق کي دخيښو خورا کي موادو دبیسود جگوالي په
خاطر یو لړ تدبيرونه ونيول همدغه حبيب الله يې پرېوړه
(شکره) باندې دنگران په توگه ودراره (۱) . حبيب الله
داکبرنامي له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اکره کي
مړسوی دی .

دنورزی نعمت الله دژوند په باب چي څه مواد په لاس کي
لرو هغه زیاتره دده دمخزن افغاني له سريزي اومتن څخه په
لاس راغلي دي اوله هغه څخه څرگنديږي چي نوموړي په
اکره ياد هندوستان په کوم بل ښار کي زېږېدلي دي .
دورکتوب دزده کړي په باب يې په څه نه يو خبر خودومره
پوهیږو چي په ۹۹۳ هـ ق کي د عبدالرحيم خان خانان دکتب
خاني ناظم و . خان خانان عبدالرحيم دجلالدين اکبرسپه

سالارو . کله چي تراکبر وروسته شهزاده سليم د (جهانگیر) په نامه پرتخت کښېنوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله يې د منشي په توگه وټاکه . يوولس کاله يې خدمت وکړ او وروسته يې دخانجهان لودي ملازمت ته ملاوتړله . خانجهان ورباندي دپښتانه ورور په توگه دپرباوردرلود . نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفرکي ملگری و چي په ۱۰۱۸ هـ ق کال يې دمرهټه وو دارامولو په خاطر دکن ته کړی و . په دې سفرکي نعمت الله له يوېل درانه پښتون هېبت خان کاکړ سره پېژندلي دي . دهمدغه هېبت خان کاکړ پېژندگلوي اومرسته وه چي نورزی نعمت الله يې دمخزن افغاني پرکښلو بريالی کړ . هېبت خان کاکړ دخانجهان لودي نژدې ملگری واودهغه دژوند دپرحالات ورته څرگندوو . ده له نعمت الله نورزی سره دپښتنودژوند وژواک ، اصل ونسب په معلومولوکي دپره مرسته وکړه اووېل کيږي چي دمخزن افغاني په پای کي چي دهېبت خان کاکړ دپلارونیکه حالات بيان سوی دي هغه دده په خپل قلم پریزیاات سوي دي . باید وویل سي چي دمخزن په کښلوکي ترټولو زیات دخانجهان لودي هڅونه اوتشویق دپراغېزمن واوڅښي څېړونکي ددې کتاب دلیکلو اصلي مشوق خانجهان بولي . (۲)

نعمت الله هروي نورزی دفارسي ژبي شاعرهم و . ددېوان څرک يې نشته خو په مخزن افغاني کي يې يودوه شعره راغلي دي . دغه راز په مخزن افغاني کي د پښتو شعرو شته والی ددې خبري دليل کيدای سي چي

نعمت الله په پښتوربه پوهيدى كه څه هم په هندوستان كې
زيربډلى اولوى سوتى و خو خپله مورنى ژبه يې زده وه .

مخزن افغاني يوه ديباچه اومقدمه لري ورپسې په
اووه بابو اوخاتمه كې كتاب پاى ته رسيزي هرباب اوخاتمه
يې بياپرييلوييلوفصلونوويشلي ده . دكتاب دخاتمي په درو
فصلونوكي يې دسره بنو . بيتنو اوغرغښتوپه قبيلوكي
دمشهورو صوفيانوحالات راوړي دي . كتاب په لوى سر كې
دپښتنو اصل ونسب څيزي . (دابرخه يې اوس د
انسابوپوهانو په نزد دمنلوونه ده ځكه پښتانه بني اسرايلوته
منسوبوي ؟) بيا دلوديانو اوسوريانو حالات بيانوي اوورسې
دخانجهان لودي دژوندكارنامې ليكي . كه تردې خبري
ورتېرسوچي دپښتنوداصل ونسب په باب يې ناسم اوله خانه
جورسوى نظرونه راوړي دي نورنومخزن افغاني په هندكې
دپښتنوستانه وو په باب ډېرگټور اتردى .

ددې كتاب ځينې ځانگړتياوي به دنوموړي
اثر داردوژباړونكي له خولې دلته رانقل كړو . ترټولولومړى
ښېگڼه يې داده چي مصنف دپښتنودحسب ونسب شجرې
دلومړي ځل له پاره راغونډي كړي دي چي دتاريخ په كوم بل
كتاب كې په دومره تفصيل نه دي بيان سوي .

دخانجهان لودى دحالاتواوافتوحاتوبيان يې
ډېرمستند اوډېلوروردي ځكه دكتاب ليكونكي ډېركلونه اوپه
ډېروكارونوكي دهغه ملگري و .

دسوري شيرشاه دستروكارناموبيان كه څه هم په

«تاریخ شیرشاهی» او «واقعات مشتاقی» کي راغلی دی
مگردمخزن افغاني معلومات باید یو داسي اضافت و بولر چي
دهغه په مرسته مور د شیرشاه ستر شخصیت نور هم ښه تری
پیژندلای سو. په دې برخه کي یې معلومات ثقه
اومستند دي.

ددې کتاب یوه بله څانگه ګر تیا لاداده چي
دلودیانو او سوریانو د زمانې بیان یې له عقله لیري
نکلو او افسانو څخه راپیل کړی دی.

د کتاب په خاتمه کي چي د پښتنو ستانه وو او د خدای
د دوستانو کوم معلومات راغونډ سوي دي ځيني داسي کسان
موندلای سو چي په نورو ماخذونو کي یې څرک نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي مور پر همدې موضوع
باندي په دغه کم او کیف کوم منظم اثر نه لرو. د پوهاند
دوکتور حبیب الله تېری په قول د ابوالفضل «آیین اکبري»
تر ټولو پخوانی لیکلی سند دی چي د پښتنو د سترو قبایلو
یادونه یې کړې ده (۳) آیین اکبري په ۱۵۹۷ - ۱۵۹۸
کلونو کي لیکل سوی دی. نوموړی پوهاند په دې باب
داخوند دروپزه تنګر هاري د تذکره الابرار والاشرار روایت هم
رانقلوي. ماته د تذکره الابرار والاشرار او مخزن افغاني
لیکني همزولي ښکاري او داسي مي لاهم په زړه کي
راگرزي چي د اخوند دروپزه ماخذ دي د نعمت الله
هروي اثر وي. (والله اعلم) د نعمت الله هروي زیار په
خپل وخت کي یو نوښت (ابتکار) دی او د مولف او

همکارانو هڅه يې د ستايني وړ ده .

د مخزن افغاني د روايتو له مخې پښتانه بني اسرائيل دي او په بني اسرائيلو کي د ساول (طالوت) له نسله گڼل سوي دي . ساول د حضرت يعقوب (ع) په دوولسو زامنو کي د ابن يمين له اولادې څخه و . وايي ساول د حضرت اسماعيل «ع» په زمانه کي د بني اسرائيلو پاچا و . دوه زامن يې وو چي (ارميا) و (برخيا) نوميدل لوريي د حضرت داود مېرمن وه برخيا د حضرت داود وزير او ارميا يې سپه سالار و د ارميا زوی افغنه نوميدئ چي د حضرت سليمان سپه سالار و او د برخيا د زوی نوم اصف و چي د وزارت منصب يې درلود . افغنه ته خدای څلور پښت زامن ورکړل او اصف ته اتلس . د حضرت سليمان د وفات پروخت د دې وروڼو (افغنه - اصف) له اولاده دومره پياوړې قبيله جوړه سوه چي په ټولوني اسرائيلو کي يې ساری نه و .

وايي چي بني اسرائيلو د حضرت سليمان تر وفات وروسته د خدای نافرمانی ته ملا وتړله ، خدای د بابل پاچا (بخت نصر) پر مسلط کړ او د بني اسرائيلو ځيني قبيلې حجاز ته او ځيني غورته مهاجرې سوي حجاز ته د مهاجرو بني اسرائيلو وروستی مشر خالد بن وليد دی چي د ځينو پښتنو مورني تيکه بلل سوي دي . او د غورد بني اسرائيلو متاخر سړی قيس دی .

د مخزن افغاني دغه روايت د ټولو هغو آثارو له پاره ديوه قوي ماخذ حيثيت لري چي په دې برخه کي ليکل

سوي دي . تاريخ مرصع ، خلاصه الانساب ، صولت افغاني ، شوکت افغاني ، توزک افغاني ، تواريخ خورشيد جهان ، دپښتنو تاريخ او نورو دمخزن افغاني محتويات اخيستي دي . دغه راز يو شمېر لويديځو مولفينو هم دمخزن افغاني پر روايتو تکیه کړې او منلي يې دي . په غربي څېړونکو کې د بنگال د ايشيتيک ټولني مشر سر ويليام جوتز William Jones ، الکساندر برنس Alexander Burnes ، ويليام مورکرافټ William Moorcroft ، چارلس مېسن Charles Masson ، جورج روز G.H. Rose ، والتر بيليو H.W. Bellew او هنري جورج راورتي H. G. Raverty د پښتنو دېني اسراييليت د نظريې پلويان دي او په دوی کې جورج روز ددغي نظريې دخورا جدي مدافعينو څخه دی . (دده د حکمونو په باب به وروسته وږغېږو) په مقابل کې منسټوارټ الفنسټن Mountstuart Elphinstone ، جان ملکم John Malcolm او برنارډ ډورن Bernard Dorn يې بيا کلک مخالفين دي او پښتانه ارياييان بولي (ددغو څېړونکو د نظرياتو له پاره د ښاغلي پوهاند دوکتور حبيب الله تيري ددرانه اثر « پښتانه » لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي) .

په پښتنو ليکوالو کې ښاغلی خان روشن خان ددغي نظريې په ملاتړ ډېر څه ليکلي دي . په دې برخه دده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره — پتهبانون کی اصلیت اور انکی تاریخ) دی .

ددغي نظريې له مخي د حضرت محمد (ص) په ژوند کي حضرت خالد ابن وليد (رض) خپل هغه تربرونه چي په غور کي اوسېدل ، د اسلام دين ته راوبلل . د غور پښتنو د قيس په مشري يو وفد (جرگه) مديني منوري ته ولېږه . دغه وفد هوري د اسلام مقدس دين ومانه او په ايمان مشرف سول . آنحضرت (ص) پر قيس باندي د عبدالرشيد نوم کښېښوو . قيس عبدالرشيد دمکي دفتح په غزا کي برخه واخيستله او د خپلوجنگي کارنامو په وجه يې د « بطلان » لقب وگاټه . حضرت خالد خپله لور بي ساره ور په نکاح کړه . قيس له خپلو يارانو سره غورته ستون سو او د اسلام د دين تبليغ يې پيل کړ . په ۴۰ ق يا ۴۱ ق کي مړ سو . دهمدې نظريې اغېزه دملاعبدالباقي افغان کندهاري په دې لاندې بيتونوکي ليدل کيږي .

پټان قيس عبدالرشيد زموږ بابانوموني درې
دوحدت پياله يې نوش کړه له مشرکه شوراپرې
زه دده تر لېوجـارسم دحيب خپريې مچ کړ
اولاده يې بهره مندسوه داباوو دين يې پوچ کړ
(تهذيب الواجبات - پنځم مخ - ۱۴۰۸ هـ ق) (۴ الف)

قيس خوک و ؟

د مخزن افغاني دليکني له مخي او په پښتنو کي د يوې مسلطي عنعنې له رويه ، قيس د اسلام دمقدس دين د يعثت پر وخت د غور د پښتنو مشر و . د اسلام ترمنلو اوله آنحضرت (ص) سره تر مشرف کېدلو وروسته يې نسوم

عبدالرشید سو داڅکه چي وايي « قيس » عبراني نوم و .
 مرگ يې په ۴۰ يا ۴۱ ق کي واقع دى . د ارواښاد دوست
 محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د
 څېړنو له مخي د قيس په نامه يو صحابي هم سته . خو
 داچي دغه قيس دي هماغه وي چي د جورسوي افسانوي
 روايت له مخي دي د غور د پښتنو په نمايندگي مديني
 منوري ته تللي و او هورې يې د اسلام دين منلى و ، بيا
 وروسته بيرته غورته ستون سوي او درې زامن (بېټ ،
 سره بن او غرغښت) ځني پاته وو ، هغه مسایل دي چي
 دثبوت دلايل يې کافي نه دي . علامه عبدالحی حبيبي
 ليکي « کيس پښتو کلمه ده ... ملایانو دغه نوم معرب
 (قيس) کړاوپه مخزن افغاني کي يې د عربيت افساني
 و تراشل سوي چي دغه قيس عبدالرشید دخالد له خپلوانو
 څخه و او د حضرت رسول (ص) په حضور مشرف سوي و
 مگر دا افسانه حقيقت نه لري او نه په اسلامي تاريخ او سير
 ياد احاديثو په کتابو کي د قيس عبدالرشید نوم راغلي دي
 اونه په بل قدیم کتاب کي دا افسانه سته . اونه قدیم سند لري
 . د حضرت رسول (ص) د ژوندون ټول وقایع او هغه
 وفود چي له نورو هیوادونو څخه ددوی مبارک حضور ته
 راغلي وه ، ټول وقایع يې د سير او مغازی او فتوح په کتابو
 کي منضبط دي خودا قيس بالکل نسته . نو دا ویلای سو
 چي دا کیسه فقط د زرم هجري کال په حدودو کي پیدا سوي
 او تاریخي اصالت نه لري . » (۴ ب)

د مخزن له روایت سره سم د قیس درې زامن (سره بن ،
بیت او مرغیت) پاته سول چې اوسني پښتانه د همدغو
دروتنو اولاده ده . خوشحال خان خټک وايي :

پښتون په اصل کې سره بني دي
ياغورغيت دی يا بېتني دي
لودي غلجي دي دبېتني له لوره
په سره بن پوري بيا کرلاني دي

دارد هغې نظريې لنډيز چې په مخزن کې ثبت سوی
دی او وروسته يې پلويان او مخالفين پيدا کړل او تر نولسمې
پېړۍ پوري د يوې مسلطې او منل سوي نظريې په توگه
وچلېده . پلويانويي پښتو ژبه د عبراني ژبې يواوېستۍ شکل
وباله او سامي ژبه يې وگڼله . ددې نظريې له مخې پښتانه
پنځونیکونو ته رسيږي د سره بن ، مرغيت او بیت اولاد دي ته
(اصلي افغانه) او (متوزيو او کرلانيو) ته (وصلي افغانه)
وايي . د نولسمې ميلادي پېړۍ په اوله نيمايي کې اروپايي
پوهانو د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه تر پوښتنې او څېړنې
لاندې ونيوله او تر اوږدو ژبنیو تاريخي او ايتنیکي
څېړنو وروسته دې نتجې ته ورسېدل چې د پښتنو د بني
اسرائيليت نظريه پر پاڅه علمي تاداؤ ولاړه نظريه نه ده او
افسانوي اړخ يې له ورايه څرگند دی . البته د تاريخ په ځينو
پړاوو کې به د سامي اقوامو ځينې افراد او گروپونه له
پښتنو سره يوځای سوي او پکښې منحل سوي وي (اوسني
سادات او ترهغو وړاندي مثالونه) خو حقيقت دادی چې نه

پښتانه سامي قوم دی اونه پښتو سامي ژبه ده . (تفصيل يې وروسته راځي) .

د پښتنو دېني اسراييليت د نظريې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققينو ددې نظريې د شنلو او څېړلو په نيامت د تورات (۵) دروايتونو پر بنا اوږدې څېړنې کړي دي او په نتيجه کې څرگنده سوې ده چې :

— دساول (طالوت) په زامنو کې د ارميا په نامه هېڅوک نسته او زوی يې « افغنه » يو خيالي موجود دی . دظفر کاکاخېل د وينا له مخې خو د افغنه نوم په ټول تورات کې نه دی موندل سوی . (۶)

— دساول په زامنو کې دبرکيا په نامه يو تن سته چې زوی يې آصف دی خوداچې نوموړی دې دحضرت سليمان (ع) په وخت کې وزير مقرر سوی وي ، په تورات کې هېڅ راز اشاره نسته . فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د (الدرس التام في التاريخ العام) په حواله ليکي « دساول (طالوت) دپاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م اودمرگ کال يې ۱۰۵۶ ق م ښودل سوی دی او ترشاول وروسته حضرت داود (ع) دېني اسرايلو مشر وټاکه سو او ترڅلوېښت کاله واکمني وروسته په ۱۰۱۶ ق م ومړ داورستنی ليکني په روڼا کې هم د درايت په حکم دمخزن افغاني داليکنه زړه ته نه لويږي چې . وايي (برخيا او ارميا دساول دوه پس مرگي زامن وو او دهغو زامن آصف او افغنه دحضرت داود وزير او سپه سالار

سول (داځکه چې که موږ د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵۶ ق م یا ۱۰۵۵ ق م کې فرض کړو نو د هغود زامنو (آصف او افغنه) زوکړه که د پلرو په شل کلنۍ کې پېښه سوې وي نو آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳۶ ق م زوکړي او تر شل کلنۍ په کم عمر کې د حضرت داود غوندي برمیالي پاچا له خوا د وزارت منصب دغه آصف او دسپه سالاری منصب افغنه ته ورکول له عقل و عاده لیري ښکاري » (۷)

— حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي و او په اسلامي تاریخو کې یې د ژوند حالات پوره بیان سوي دي مگر دده دهغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چې د غورښتنو ته دي یې ورکړی وي او گویا هغوی یې د اسلام دین منلو ته رابللي وي . او که فرض محال دغه روایت ومنوهم ، بیا هم دخالد بن ولید په برخه کې د پښتنو دیني اسراييليت د نظریې د جوړونکو څخه غلطې پېښه سوې ده او هغه دا چې ددوی په نظر خالد بن ولید دامویانو په وخت کې د کابل والي و ، د حجاج بن یوسف له خوا چې دامویانو مشهور ظالم حکمران و ، مرکز ته وغوښت سو . خالد د حجاج له بهرې مرکز ته نه ولاړ ، په پښتنو ننوت ، له هغوسره یې خېښي وکړه او اوسني خالدي پښتانه چې ځیني کسان د انسبت « ښنگینو » ته کوي ، دده اولاده ده . د فاضل استاد رشاد د څېړنو له مخې باید وویل سي چې د کابل والي خالد بن ولید نه بلکې خالد بن عبدالله القسري و . دغه خالد دیزید لمسی د عبدالله زوی و چې د عربو په بجيله قبيله کې

د قسر بن عبقر له اولادې څخه و او ددغه نسبت په واسطه
 يې خالد بن عبدالله القسري بولي . په داسې حال کې چې
 دمخزن دروايت خالد نومی د وليد مخزومی زوی اولقب يې
 سيف الله و . ده دکابل دوالي په توگه وظيفه نه لرله .
 دپښتنو د بني اسرائيليت د نظريې له جوړوونکو څخه دا دوه
 خالد نامي سره گډ سوي دي . (۸)

— د بني اسرائيليت نظريه راته وايي چې قيس پر څلوردېرشم
 پښت افغنه بن ارميا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته
 رسېږي (۹) که اوسني پښتانه يوازي دافغنه له نسله وي نو
 تر قيس پوري ددغو ۳۴ پښتو اولاده څه سول ؟ هغوی خويه
 هم پښتانه يا پښتنو ته نژدې قبيلې وې . موږ تراوسه پوري
 په کوم تاريخ کې دهغوی داولادې په باب څه نه دي لوستي
 . له قيس څخه تر نن پوري د ډېرو دقيقو شجره له مخي ۲۶
 پښته ټاکل سوي دي . په ۲۶ پښته کې په ميليونونو
 انسانان منځ ته راغلل ، په ۳۴ پښته کې خويه هرومرو تر
 دې زيات وای . داپه ميليونونوانسانان چيري تري تم سول ؟
 — داتحضرت صلعم حضورته که دغوردپښتنوله خوايو هيات
 دخضرت خالدبن وليد «رض» په تشويق تللی هم وي
 اومشري يې قيس عبدالرشيدپرغاړه هم وي نوددغه هيات ،
 وفدياجرگي دنوروغړواولادونه څه سول ؟ داهيات
 خودغوردپښتنوپه نمايندگي تللی وچي تر راستنېدلو
 وروسته يې دغور په پښتنو کې داسلام د دين تبليغ ته
 هلاتړلې وه . نو بيا ددغو پښتنو اولادڅه سول ؟ دې پوښتنو

ته هم چا جواب نه دی موندلی .

— دافغنه له زمانې څخه بیا دحضرت رسول (ص) تر هجرت (۶۲۱ م) پوري نژدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي . په دې اوږده موده کې به دافغنه له زوزاتو څخه څومره پراخ اولس جوړسوی وي او دا اولس خویه هم دپښتنو تربرونه وو . دا اولس څه سو ؟ ددې پوښتني جواب هم نسته — قيس په يوه روايت په ۴۰ ق (تاريخ سلطاني) او په بل روايت په ۴۱ ق کې مو سوي دي . دمړينې پر وخت يې عمر ۸۷ کاله و (پښتانه دتاريخ په رڼا کښي) . وايي چي دايمان تر راوړلو وروسته يې دحضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ . واده يې بايد د ۷ - ۱۰ ق کلونو تر منځ سوئ وي او دواده پر وخت يې عمر بايد د ۵۷ - ۶۰ کلو تر منځ وي . په پښتنو کې مسلط دود داسي دی چي دقوم سرداران او خانزاده گان په کم عمر (په اوله خواني کې) واده کوي . قيس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه يا ښځي کړي وي ځکه دسرداري په حالت کې هغه هم بيا دپښتنو د سرداري په حالت کې ديوه سردار له پاره تر ۶۰ کالو پوري مجرد پاته کېدل له عرف و عاداته لبري خبره ده . نو له دې بلي ښځي يا ښځو څخه پيدا سوې اولاده څه سوه ؟ او که پښتانه يوازي دبي بي سارا اولاد وي ، نو بيا موږ ولي ځينو پښتنو ته خالدي پښتانه وايو ؟ دپورتني استدلال له مخي خو ټول پښتانه بايد دموږ له خوا حضرت خالد ته ورسېږي . داپوښتني هم ټولي بې جوابه پاته

دي .

— د پښتو ژبي په باب علمي څېړنو دا خبره ثابته کړې ده چې پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندې چې مي وويل دا ژبه دهندو اروپايي ژبو په کورنۍ اړه لري . دا څرنگه کېدای سي چې ژبه دي اريايي وي او قوم دي بيا بنی اسراييل . (۱۰)

— د پښتنو ديني اسراييليت په باب د لويديځو مولفينو ادعاگانې هم جدي تناقضات لري . ما وړاندې دا خبره کړې ده چې په لويديځو مولفينو کي جورج روز ددغي نظريې له کلکو پلويانو څخه دی . تاسي دده هغو خبرو ته ځير سي چې ښاغلي پوهاند دوكتور حبيب الله تيري د خپل نوي کتاب « پښتانه » په ۱۲ مخ کي راوړې دي . دی وايي : « روز په پای کي د ژبي خبره يادوي (مراد يې دورکو سوو يهودو قبایلو ژبه ده . م . هوتک) او وايي داڅه عجيبه خبره نه ده چې پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بايللي وي . ځکه دی وايي کله چې د يوه ولس يو څو قبيلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کي د يوه غښتلي او گټور ولس په منځ کي مېشتې شي ، هلته نو بيا داڅه د تعجب خبره نه ده چې دغه قبيلې خپله ژبه ————— بايلي » (پر کلماتو تاکيد زما دی م . هوتک) تری صاحب د همدغه جورج روز له خولې ليکي : « د اسراييلو ولس قبيلې په نهايت کي افغانستان ته تللي او پښتانه دهندغو لسو قبيلو اولاده ده . »

يو ځای پښتانه « دهمدغو لسو قبيلو اولاده » گڼي او بل ځای وايي چي « يو څو قبيلې له خپل ملك او خلكو نه جلا او په يوه بل ملك كې د يوه غښتلي او گڼ ولس په منځ كې مېشتې سوي » (تاكيد زما دی م . هوتك) . كه پښتانه د « همدغو لسو قبيلو اولاده » وي نو بيا « دغه غښتلی او گڼ ولس » څوك وو ؟ چي « دغو لسو قبيلو » پكې خپله عبري ژبه بايلوده او اوس په پښتو گړي . ددغه ولس ژبه خويه هر ورو پښتو وه . آيا دا حكم پر دغه حقيقت باندي اعتراف نه دی چي ددغو لسو قبيلو تر ورگېدو دمخه دلته يوگڼ او غښتلی ولس واو ژبه يې پښتو وه .

پوهېږو چي ددې نظريې جوړونكي په مغولي واكمنۍ كې اوسېدل . ددې واكمنۍ په حدودو (هند) كې تر پښتون د (افغان) كلمه ډېره مروجه وه . دهغه وخت دپښتنو په نزد هم دافغان نوم تر پښتون لرغونی ښكارېده . ځكه يې نو دساول په كورنۍ كې دارميا او افغنه افسانه جوړه كړه . كه دوی ته دامعلومه واى چي پښتون - پكتهون نوم تر افغان لرغونی دی ، هيڅكله به يې د ارميا پر زوى د افغنه نوم نه واى ايښى بلكي پښتون ته ورته نوم به يې ورته تراشلى واى .

دبني اسراييليت دنظريې دمنع ته راتگ عوامل
 دپښتنو داصل ونسب او دهغو دقبيلوي شجر و کتابي ثبت په
 ۱۰۲۰ ق کي سوي دي او په دې کال نورزي نعمت الله هروي
 د « مخزن افغاني » په نوم کتاب وکښ . داوخت مغول
 جهانگیر پرتخت ناست دی . نعمت الله هروي دخانجهان
 لودي ملازم و او کتاب يې دهمدي خانجهان په تشويق
 کښلی دی (تفصيل يې مخکي بيان سوي دی) د حيات
 افغاني ليکوال دپتي محمد حيات خان دمخزن افغاني په
 حواله کاري چي خانجهان لسودي دافغانانو (پښتنو)
 د « سلسله نسب » د معلوماتوله پاره خپل ملازمان (قطب
 خان ، سرمست خان ابدال ، همزه خان توخي ، عمرخان
 کاکړ ، ظريف خان يوسفزي) افغانستان ته ولېږل . هغوی
 دنسب داسلسله له ساوله رانيولي بيا ترقيس عبدالرشيد
 پوري نوم په نوم په مفصله توگه ليکلي راوړه (۱۱) دحيات
 افغاني مولف ددغي نسبتامي په باب خپل تردید په واضحو
 تکو بيان کړی دی او پوښتي چي دساو له مړيني څخه دوه
 نيم زره کاله وروسته به آيا دا ممکنه وي چي د دومره
 اوږدې زمانې مفصله نسبنامه دي سينه پرسينه په سمه توگه
 رارسېدلي وي ؟ جواب يې ده منفي ورکړی دی . نوموړی
 مولف وايي دمخزن افغاني هغه قلمي نسخه چي ده ترې
 استفاده کړې دکابل د يوې معتبرې کورنۍ له کتب خانې
 څخه ورته غلام حسين عليزي ورلېږلې وه . په دغه نسخه
 کي دکتاب دتصنيف علت داراز بيان سوي دی . دجهانگیر

دربارته دایران یو ایلچي راغی او د پښتونودنسب رښه یې له دهبانو (دهبانو) سره تړلې وبلل او حواله یې پر یوه معتبر کتاب ورکړه . پر خانجهان لودي باندي دا خبره درنه تمامه سوه دخپلو ملازمانو یوه جرگه یې چې نومونه یې وړاندي بیان سول ، دپښتونخوا بېلابېلو برخوته ولېږل او دغه نسبنامه او دپښتنو دبنی اسرایلیت نظریه یې بیان کړه . په دې وخت کي د پښتنوله لاسه پاچهي وتلې ده . نه هغه پخوانی برم وریاته دی او نه مقام . دمغولو په دربارکي پاته پښتانه هم په بېلابېلو ډولونو سره تر روجي شکنجې لاندي دي . په دغسي حالت کي چې دخپل اصل ونسب په باب دا راز له سپکاوی ډک توجیهات اوري ، څرگنده خبره ده چې دزغملو توان یې نه سي لرلای . دپاچهی داعادي له پاره خويي دتوري کمی نه محسوساوه او خپلو هلوخلو ته یې امید لاره خړه د اصل ونسب دسپکاوی چاره ورته درنه تمامېدله . په دغه راز یوه فضا کي دقیس عبدالرشید سره دتولو پښتنو دتړلو افسانه میدان ته سوه . دا افسانوي نظریه هسي دعادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده . ډیر دقت پکښي سوی دی . زیار ایستل سوی چې افسانوي روایتوته دهغي عیني زمینې له مخي چې تفصیل به یې وروسته راسی ، لږڅه منطقي او واقعي رنگ ورکړه سي او دهغه وخت دمسلط تفکر پر اساس باید دپښتونوداصل ونسب سلسله د حضرت نوح (ع) دریو زامنو (حام — سام — یافث) ته ورسول سي . باید وویل سي چې دریو تنو د

انساني ټولنيز رسولو عنعنه بوازي په پښتنو پوري منحصره نه ده . په شهنامه کي راغلي دي چي فریدون هم درې زامن (سلم ، تور او ایرج) درلودل او جهان يې پر دریو برخو ووېشه ، هر زوی ته يې یوه برخه ورکړه . دتاریخ پلار هیرو دوت له خولې روایت دی چي داروپا په پراخه ناستوگنه سیمه کي چي واردواره یوسړی پیدا سو ، تارژیتائوس نومېدی او درې زامن يې پیدا سول (لیپوختائیس ، اریپوختائیس او کولاختائیس) . داوستا دروایتو له مخي زردشت هم درې زامن درلودل (ایست واستره ، اوروه تت نره ، هوره چیتره) . (۱۲) چي بیرته خپل اصلي مطلب ته راوگرزم ، د پښتنو دسامیت د نظریې د منځ ته راتگ پر وخت په هندوستان کي د پښتنو اړیکي له دوو قوتونو سره وې . مغول او هندوان . دظفرکا کاخېل په عقیده مغولو او هندوانو دخپل نسب لړۍ حام او یافت ته رسول . پښتنو له مغولو سره سیاسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني . ددې له پاره چي له دوی دواړو سره يې اړیکي شلولی او خپل خط يې بېل کړی وي ، ځکه يې نوخپله شجره سام ته ورسوله . دې کار دوی گټي ورته وکړې . یو يې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکین له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته يې چي ددوی په نظر ډېر مقدس وو ، ورسول او بل يې له خپلو سیاسي سیالانو سره دمخالفت له پاره تیوريك تاداو جوړ کړ . ددې له پاره چي خپلو شجرو ته يې علمي او منطقي رنگ ورکړی وي ، نوی

د ساول په زوزاتو کي د افغنه په نامه يوشخص ور زيات کړ
او پښتانه يې ورسره وتړل .

د دوهم څپرکي لمنليکونه

(۱) مخزن افغانی - اردو ژباړه (اردو ژباړونکی یې
ډاکټر محمد بشیر حسین دی) - د سریزي ۱۳ مخ .
۱۹۷۸ م .

(۲) محمد حیات خان - حیات افغاني - پښتو ژباړه -
لومړی ټوک - ۱۷۰ مخ - کابل -

(۳) تړی - پوهاند دوکتور حبیب الله - پښتانه - ۲ مخ .

(۴ الف) دا بیت ما څه دپاسه څلوېښت کاله مخکي د
لومړي ځل له پاره له خپلي مور څخه اورېدلی و .

(۴ ب) حبیبی - عبدالحی - د پښتو ادبیاتو تاریخ - دوهم
ټوک - ۱۰۲ - ۱۰۳ مخونه

(۵) تورات څي په لغت کي قانون ته وايي ، دهغه اسماني
کتاب نوم دی څي پر حضرت موسی (ع) نازل سوئ او له
هغو څلورو کتابونو څخه دی څي مسلمانانو ایمان پر راوړی
دی . په قرآن مجید کي د تورات پر نامه ډېر پېښېږي .
عیسویان د مقدس کتاب لومړیو پنځو برخو ته تورات وايي .
د اپنځه برخي یې په انگریزي کي Pentateuch بولي څي په
فارسي متونو کي ورته « خمسة موسی » ویل سوي دي .

(۶) ظفر کا کاخېل - سید بهادر شاه - پښتانه د تاریخ په
رڼاکښي - ۳۵ مخ - پېښور .

(۷) محمد حیات خان - حیات افغانی - پښتو ژباړه -

دریم ټوک - تعلیقات - بامخ - کابل - ۱۳۷۰ ش

(۸) هماغه اثر - هماغه ټوک - تعلیقات - بیج مخ

(۹) پښتانه دتاریخ په رڼا کښی - ۲۵ مخ - پېښور .

(۱۰) ځینی کسان وایی دا خبره ممکنه ده چي قوم دي

بنی اسرائیل وي او ژبه دې هندواروپایي . په مثال کي یې د

Yeddish ژبه راوړي . دا ژبه دهندواروپایي ژبو په جرمانیک

ښاخ پوري تړل سوې او یوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چي

Early German او Hebrew یو مخلوط دی . دا ژبه گویا د

عبراني ژبي یوه نوې راپیدا سوې لهجه ده . نن ورځ ان

دایتالیا ، ترکیې ، هسپانیا ، شمالي افریقا او امریکا یو

زیات شمېر یهودان خو لا پرې پوهېږي هم نه . (وگورئ

What is a Jew? Morris N. Kertzer لیکنه - ۱۱۷

مخ - څلرم چاپ - متحده ایالتونه - ۱۹۷۸ م

(۱۲) خپل - هارون - آفریده های مهجور علامه حبیبی -

۱۲۹ - ۱۳۸ مخونه - کابل - ۱۳۶۷ ش

(۱۳) حیات افغاني - پښتو ژباړه - لومړی ټوک - ۱۷۰

مخ .

دریم څپرکی

روایتي شجرې

شجره څه ته وايي ؟

شجره یا په دقیقه توګه (نسبي شجره) چې ځيني پښتانه يې د لهجوي خانګړتياوو له مخې (سجره) بولي ، يوه عربي کلمه ده او معنا يې درخته (ونه) ده . په انسايکلوپيډيا کې شجره هغې جنيتيکي نقشي Genealogical Chart ته ويل کېږي چې د کورنۍ د غړو تر منځ د ويني د ګډون تسلسل پکښې بيان سوی وي . دغې نقشي ته په انګرېزي Family Tree وايي . استاد محمدانور نوميالي د شجرې تعريف داسې بيان کړی دی : « نسبي شجره هغه څرګندونه ده چې د يو چا يا د يوې ټولۍ د منل سوي مېدې په باره کې ويله کېږي . » (۱)

دنړۍ د زياترو ملتونو افراد دخپلو کورنيو چارټونوپه ثبتولو سره غواړي خپله ايتنيکي لوړتيا يا اشرافيت ثابت کړي د امريکا دمتحده ايالتونو زياتره مخوري کورنۍ

چي غواري خپله خانداني لوړتيا او اوصالت ونيسي نو خپلي نسبي اړيکي هغو مسافرو ته رسوي چي په ۱۹۴۰ کال د Mayflower په بهرۍ کي امريکا ته راغلي وو . (۲) اروپايي اشراف ددې له پاره چي خانداني امتيازونه تر لاسه کړي ، زيارباسي خپل خانونه لرغونو اتلانو ، حتی پخپل زعم خدايانو ته ورسوي . د عيسويانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم ، نوح او ابراهيم (ع) شجرې راغلي دي .

پښتانه دخپلو نسبي شجرو خوندي کول دخپل قوم او قبيلې يو منلي دود گڼي او زده کول يې پر ځان لازم بولي . دوي ته دخپل قوم وگدۍ د سوچه توب مساله زيات اهميت لري . کله چي د قوم سوچه توب تثبيت سو ، بيا يې نو په کلي او ولس کي حيثيت ، وقار او ټولنيز موقف ډېر دروند وي . سراولف کبرو د الفنستون له خـولې ليکي « ... قبيلوي شجرې زيات ارزښت لري او ټول وېشونه او قبيلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي . « بل ځای ورپسې زياتوي « ... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نورته بنايي دپانې اړول وي . « دوی دخپل پلار ونیکه نومونه او دخپل قومي تسلسل روايتونه . په سينو کي ساتي او هغوی چي بيا په ليک لوست پوهيږي ، په ليکلي توگه يې خوندي کوي . دکورنۍ شجرې معمولا پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراډو باندي ليکلي وي د نسبي شجرو دليکلي ثبت دود زياتره په اشرافي کورنيو کي باب

(رواج) دی . ښاري پښتنو او تعلیم یافته قشر دا دود تر ډېري اندازي خوشي کړی دی . خو په هیوادکي د تېرو دوو لسيزو تراچېدی د پښتنو یو لوی جمعیت دنړۍ پر پنځو لویو وچو سره تیت کړ او په نویو مېنو کي دهغوی ټولنیز دریځ ترگواښ لاندې راغی نو دنسبي اصالت موژواندي عنعنه یې بیرته راژوندۍ کړه .

هغسي چي د پښتنو د بني اسراييليت نظريه دلومړي ځل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توگه ثبت سوه ، دغه راز دهغوی دنسبي شجر و لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي وارد واره پيل سو . مخزن افغاني د پښتنوله عمومي عنعنوي روايت سره سم ټولي پښتني قبيلې او قومونه د بيت ، سره بن او غرغښت له لاري قيس عبدالرشيد ته رسولي دي او لکه وړاندي چي وويل سول قيس داسلام داوايلو دزمانې سړې ښوول سوی دی اودا لاهم وايي چي صحابي و . زماپه فکر که د قيس نيکه صحابي توب ثابت هم وي ، بياهم دا درې پښې دده زامن نسي کېدلای او تر اسلامي عصر ډېر وړاندي نومونه دي . که دا درې پښې موږ دقيس زامن وگڼو نو دژوندزمانه به يې دلومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي يعني په دغه وخت کي بايد پښتانه د ټولنيز جوړښت له مخي دافرادو يا کورنيو په حالت کي وي او دقوم يا قبيلې سطحي ته بايد ډېر وروسته رسېدلي وي . پر دې خبره خو تقريبا اتفاق سته چي په دوو ، درو پېړيو کي له يوه فردڅخه دزرگونو يا لکونو کسانو

زیرېدل د عقل و عادت پر خلاف حکم دی . خو تاریخ مورتې وایي چې د پښتنو ددغو درو نیکونو تر زمانې دوې درې سدرې وروسته پښتانه دیوه داسې جنگي ځواک په توګه منل سوي دي چې ستر واکمنان حساب ورباندې کوي . په دې برخه کې به بده نه وي چې دا څو بېلګې ولولو :

— وایي چې سبکتګین (د ۳۶۶ ق شاوخوا) دخپل جنگي ځواک د پیاوړتیا او دخپلې پاچهي د ټینګښت له پاره له پښتنو سره خپلې وګړه او د زابل (زاول) د پښتنو دیوه مشر لور یې خان ته وغوښته . ارواښاد علامه حبیبی لیکي چې « چون سبکتګین داماد افغانان شد ، تمام افغانان در لشکر او میجنگیدند . » (۳) داسې یو ځواک چې سبکتګین غونډي برمیالی پاچا دي یې په زومواله پیاوړې کېږي ، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او موثر وي . خودروایتی شجرو له مخې په دغه وخت کې نه دابدالیانو مورث اعلی (ملک اودل) زیرېدلئ و اونه د غلجیو دموجد اعلی بولګه وه ! چې داپښتانه به نو څوک وو ؟ (دابدالیانو دمشر نیکه ملک اودل دژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي اوپه همدې اساس باید دغلجیو دمشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ ق حدود وي) دتېري پوښتنې ځواب دادی چې دسبکتګین خپلوان دهمدغو اوسنیو پښتنو اسلاف وو خو روایتی شجرو اودهغو پر اساس دقومونو دموجدانو دژوند دزمانو ټاکلي ټاکلو مور ناسمي لاري ته رهنمایي کړي یو .

— دروایتی شجرو له مخې دټټ نیکه دلور بي بي متو دوه

زامن وو چي غلجی او ابراهيم (مشهور په لودي) سومېدل
 او د بیت زمانه باید ددوهمي هجري پېړۍ شاوخوا وي ځکه
 وایي پلار یې قیس عبدالرشید په ۴۰ - ۴۱ ق کي مړ دی او
 بیت هم معمر سړی معرفي سوی دی . دلودي او غلجي
 زیږېده هم باید د دوهمي هجري پېړۍ حدود و منو (که څه
 هم روایتي شجره په کتابو کي لودي د خپل تربور ابدال یا
 اودل همزولی ښوول سوی دی او دابدال د ژوند زمانه یې د
 ۴۴۰ ق ټاکلې ده) خو په حیرانتیا سره وینو چي دهمدي
 لودي اولاده دخپل موجد تر زیږېدو په یوه حساب یو نیم
 سل کاله وروسته او په بل حساب اويا کاله دمخه دشمبر او
 قوت په لحاظ دومره پیاوړي کېږي چي په ملتان کي پوره
 نیمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چي حدود یې شمالا او
 جنوبا له لغمانه ترملتانو وو . وایي ملتان په هغه وخت د
 یوه ښار نوم نه و بلکي یوې پراخي سیمي ته ویل کېده ،
 دومره پراخه سیمه چي یوسلو شل زره کلي یې درلودل (۴)
 ددې پاچهي بنسټ ایښوونکی حمید لودي و چي له
 سبکتگین سره یې ددوستۍ تړون درلود او سبکتگین یې
 پاچهي په رسمیت پېژندلې وه (۵)

دنسب پوهني پوهانو یوه پېړۍ د دریو نسلونو له
 پرد ټاکلې ده او یوه نیمه پېړۍ له نیکه څخه تر کودي پوري
 زمانه نیسي يعني پنځه نسله . په پنځه نسله کي انساني
 زیږېدنه دومره نسي ډېرېدلای چي له خپل ټاټوبي (کسي
 غر) څخه په زرگونو میله لیري (ملتان) کي دي دیوې

درنې پاچهۍ بنسټ کېښودې ، داسې پاچهۍ د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کې خنډ وي او سلطان مجبورېږي هغه په زیاته قوه له منځه یوسي (۴۰۱ ق)

— غوري پاچا علاوالدين (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندې په ۵۴۵ — ۵۴۶ ق کې بری وموند ، او دبست و تخارستان تر فتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونښت . خلك ځني خواتوري سوي وو ځکه یې له لښکرو څخه شپږ زره تنه غلجي و تورک سلطان سنجر ته تسلیم کول . (۶) که د غلجي د ژوند زمانه لکه څرنگه چې د روایتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده ، څلور سوه هجري قمري و منو نو دلته بیا هم د تولد و تناسل له ناممکن ډېرښت سره مخامخ کېږو . په یو سل و پنځوس کاله کې له یوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چې یوازي درې زره تنه ځوانان یې سلطان سنجر ته تسلیم کول . ددې ځوانانو کورنۍ (مور و پلار ، خویندې و وروڼه) چې پر زیات کړې ، خبره لکونو ته رسیږي ، عقل دومره زیاته زیږېدنه په یوه لنډه زمانه کې نه سي منلای .

— په روایتي شجرو کې متوزي او کرلاني پښتانه (وصلي افغانه) بلل سوي دي . د اصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو ، خو که د اصل و وصل (جز و کل) مفهوم په پام کې ونیسو نو باید اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخې زیات وي . مگر اوسنۍ شمېرنې موږ ته برعکس معلومات راکوي . د پښنو د قبیلوي ترکیب په باب نسبتاً جامع

څېړنه په يوه کتاب کې سوې ده چې د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا په ۱۳۷۰ ش کال په کابل کې خپور سوې دی . په دې کتاب کې د پښتنو قومونو په باره کې تفصيلي خبرې سوي دي ، تريوې اندازې يې د ډاډ وړ احصائي ورکړي دي او داوسېدونو ځای ځايگي يې بشپړول سوې دي . ما چې دا قومونه وشمېرل نتيجه يې په لاندې ډول راووتل :

سړه بني (اصلي) = ۶۱ لوی قومونه

غرغښتي (اصلي) = ۱۶ لوی قومونه

متوزي (وصلي) = ۷۱ لوی قومونه

کرلاني (وصلي) = ۲۹ لوی قومونه

ارواښاد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني

کې ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو کې يې

سړه بني (۱۰۵) ، پښتني (۲۵) ، متوزي (۵۲) او

کرلاني (۱۲۰) شمېرلي دي . (۷) په دې ډول وينو چې

د وصلي شمېر تر اصلي واوښت . دا کار خو له ناممکناتو

څخه نه دی ، خو عادت و درایت يې نه سي منلای .

د روايتي شجرو په عنعنه کې اساسي تېروتنه داده چې

هله د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توگه

منل سوي دي په داسي حال کې چې دا واحدونه افراد نه

بلکې د افرادو لويي لويي ټولي دي . ابدال ، غلجی ، وردک

، خاخی ، منگل ، اخک ، سليمان ... اونور د افرادو

نومونه نه دي بلکې د لويو لويو ټوليو نومونه دي . استاد

نوميالی ليکي : «دپښتنو ايتنيکي مجتمع ديو بشپړ اورگانيزم په توگه تش د منفردو وگړو مجموعه نه ده بلکي يو اجتماعي - اقتصادي سيستم دی چي دمادي او معنوي عناصرو له تاريخي ترکيبه څخه د اوږدې زمانې په دوران کي دتشکل او تکامل پر لارباندي منځ ته راغلی دی . ددې اورگانيزم واحدونه وگړي نه دي بلکي لويي لويي قبيلې يا تپې دي چي دهرې يوې تشکل او تکامل دخورا ډېر وخت مولود دی » (۸)

پوهاند دوکتور حبيبالله تيری ليکي چي « ... په پخوانو تاريخونو او آثارو کي رښتيا هم ډېر زيات داسي خيالي او جعلي روايتونه او خام مطالب راغلي دي چي يو يې هم داصولي کره کتنې او منطقي استدلال تاب نه لري . يو مثال د پښتنوپه باره کي د افغنه اوقيص عبدالرشيد افسانه اودهغې په اساس باندي دپښتنودنسب جوړه شوې شجره ده ، چي هم د منطقي پخواني او ځيني اوسني تاريخونه پرې ډک دي ، او هم په پښتنو کي له ډېر پخوانه په شفاهي ډول رايجه شوې ده . خوکه دا او داسي ډېر نور د پخوانو تاريخونو او آثارو مطالب د اصولي اجتماعي او تاريخي کره کتنې د معيارونوپه اساس وڅېړل شي نو يقين دی چي افسانوي اړخ به يې په واقعي اړخ دومره غالب شي چي داتول روايت به باديو سي . » (۹)

سر اولف کهرو وايي « ددې کيسې خيالي اړخ پوره څرگند سو . حتی د قيس او دده دملگرو نکل هم د

خينو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دی . مشهور
سیاح البیرونی او درباري العتبي (Alutabi) دواړه د
محمود غزنوي د یوولسمي پېړۍ د زمانې خلک دي او د
قیس نکل ردوي . د دوی لیکنې ښيي چې له قیس څخه
څلور پېړۍ وروسته دکابل ولایت لا مسلمان شوی نه و .
نوموړی زیاتوي « ... له دغو کیسو څخه د ډهلي د خراغ
د تیلو بوی څي . د دریار افغانانو خپلي شجرې بیانولې او
ځان ته یې کړیدت ورکاوه حال داچې پښتو یې نه وه زده او
په پاړسي به غږېدل . دوي دمغول پاچا د خوشالی او
خندولو لپاره هر څه ویل » (۱۰)

اوس به دپورتني حقیقت په پام کي نیولو سره د
پښتون قوم یو شمېر سترې څانګې دمستندو تاریخي پېښو
په رونا کي وڅېړو او وبه گورو چې ددغو څانګو څرک د
راوړتني شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندې
موندلای سو .

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - یفتل

ابدالیان د پښتنو یوه مشهوره قبيله ده دافغانستان په تاریخ
کي ددغي قبیلې رول ډېر زیات دی . دې قبیلې دمعاصر
افغانستان دجوړېدوله وخته د دوه نیم سوو کالو په اوږدو
کي واکمني کړې چې په هیواد کي دټولو میشته وو پښتنو
او غیرپښتنو له خوا منله سوې هم وه . دروسانو غیرمستقیم
او مستقیم تیري د دوي واکمني پای ته ورسوله . ددغي
قبیلې زیاتره مشاهیر د افغانانو او ټولو پښتنوګډ ملي

ویارونه دي . دابداليانو دنامه رېښه هغو سپین پوستي اریایي قبیلې ته رسیږي چي په تاریخ کي یې د اپتل Aptal یا هفتل په نامه پېژنو . اروپایان دغو اریایي هپتالیانو ته سپین هونان وایي . د (هون ، هان) اوبتنی شکل اوس په پښتو کي (خان) دی چي ځيني پښتانه یې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي . د (ه) او (خ) داوبتون نور مثالونه هم سته . د (خوارزم) پخوانی ثبت د (هوارزم) په شکل هم لیدل سوی دی . عربو دې قبیلو ته [مياطله] ویله . تاریخې څېړني ښیي چي دغه سپین پوستي اریایان د اوسني افغانستان سیمو ته تر راتگ وروسته ددې ځای له لرغونو قبایلو (پکھت ، پښت) سره گډ سوي دي . دهفتالیانو ژبه چي هر څه وه خو له پکتهانو سره له گډون وروسته یې ژبه یومخیزه (پښتو) سوې ده . د اپتل قبیلې د ۴۰۰ م) په شاوخوا کي په باختر او تخارستان کي یو پیاوړی دولت جوړکړ ، له ساسانیانو سره یې جگړې وکړې او کتیبي یې دکندهار په شمال او ارزگان کي موندل سوي دي . (۱۱) دروايتي شجره له مخي د ابدالسیو پښتنو نیکه (ابدال) نومېدی او په اسلامي عصر کي پیداسوی دی . دترین زوی ، د شرخبون لمسی ، د سره بن کوسی او د قیس عبدالرشید کودی و . د ژوند زمانه یې د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده . داسلامي دورې دغه ابدال نیکه که چېري عیني موجودیت هم ولري نوبه د لرغونو اپتالیانو له روزاتوڅخه یو متاخر سړی وي . ځکه ابدالي قبیلې د اسلام

دمبين دين تر بعثت څه دپاسه دوه سوه کاله وړاندي پياوړی دولت درلود . مور دروايتي شجرو په گرافیکه نخشه کي پر ډبرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي . حضرت بېټ نيکه په هيڅ ډول هغه بيتنی نه دي چي قوم يې په نامه سته . د پټي خزاني باباهوتک د هوتک قبيلې يو متاخر شخص دی او په هيڅ راز يې بايد هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دی .

ابداليانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړی دی . تر احمدشاهي عصر وړاندي يې ټولو متابعو نوم ابدالي يا اودالي راوړی دی .

الکو ، اراکو ، الکوزي ، اراکوزي

دروايتي شجرو له مخي الکو د خيرک په اولاده کي د بارک او پوپل سکني ورور دی . خيرک دابدال زوی د ترين لمسي د شرخيون کړوسنی د سره بن کوسي او د قيس عبدالرشيد کودی دی . د ژوند زمانه يې بايد د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وېولو ځکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه يې تاريخونو د ۷۸۰ هـ ق حدود ښوولي دي . (۱۲) يعني د اتمي هجري پېړۍ پای يا له نن څخه نژدې ۶۵۰ کاله وړاندي . دالکوزيو پښتنو ټاټوبی په مشخصه ترکه د احمدشاهي کندهار شمال لويديځ ته د ارغنداب ناوه ده . د زابل ولايت په جلدک او په فراه ولايت کي هم يو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه يې د ارغنداب د رود غاړي دي . د ارغنداب حوزه په تاريخي لحاظ د اراکوزيا سيمه

ده . وايي کله چي مقدوني سکندر (تولد يې ۳۵۶ ق م) له اتيازرو لښکرو سره د اسيا پر لويه وچه برید وکړ ، دريم داريوش ته يې ماته ورکړه ، د هخامنشي سلطنت پلازمېنه (پايتخت) يې وسوخته ، مخ يې پر خراسان ونيو ، دهرات تر نيولو وروسته يې دهيلمند ناوه او ورپسې د اراکوزي ناوه د اراکوزيانو له سخت مقاومت وروسته فتح کړه . د ۳۲۹ ق م په دوېني کي يې د اراکوزي سکندريې ښار د اوسني کندهار په شاوخوا کي جوړ کړ . (۱۳) د اراکوزيا سيمه په ريگويدا کي د (سراسواتي) او په اوستا کي د (هراويتي) په نامه ياده شوې ده . (۱۴) دغه اراکوزيان چي د ارغنداب پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره يې « سخت مقاومت » کاوه ، څوک وو ؟ داخلک د همدا ننيو الکوزيو اسلاف وو . د الکوزي او اراکوزي په نومونو کي د (لام) او (ري) اوښتون (ابدال) پېښ دی . (ري) په (لام) اوښتي ده . ددغه راز ابدال نوري بېلگي هم سته لکه : دېوار — دېوال ، غرېبل — غلېبل ، قيطور — قيطول . (د کندهار ښار لويديځ ته د سربوزي د غره لسوره څوکه « قيطول » نومېږي . ماته لا په (ري) او (لام) کي د (لام) پرغ لوغـتوني ښکاري او په (الکوزي) کلمه کي د پای له خوا (زی) هڅه سوفيکس نه بولم چي د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (زوی) معنا ورکوي لکه د (بارک) او (محمد) د نامه و پای ته چي ورلوېدلی او (بارکزی) او (محمد زی)

ځينې جوړ سوې دې يعني د بارك زوى او دمحمد زوى .
الكوزى او اراكوزى د شخص نوم نه بلكې د هغه جمعيت
نوم دى چې د اراكوزيا اوسېدونكي وو .

اڅك - اڅكزي

په ابدالپوښتنوكي اڅكزي هغه قبيله ده چې چې د
ژوند ډېرې لرغونې لارې چارې ، راشه درشه ، رسم و
رواجونه ، دودونه و عادتونه يې خوندي ساتلي دي .
دپښتنو د ايتنيكې څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد
لري . د دوى دنگ دنگ قدونه ، پياوړې بدنونه ، غښتلي
موتي ، گردې مخونه ، مست اتڼونه ، غېږي او نور يې هر
يو پخپل ذات كې د اريايي توب او لرغونتوب نڅينې دي .
ددې قوم دخپلونو نومونه هم خورا لرغونې علايم لري . د
روايتي شجرو پر بنا اڅك او محمد دوه وروڼه دي چې دبارك
له اولادې گڼل كېږي . د بارك دژوند زمانه د ۷۶۰ هـ ق
شاوخوا اټكل سوې ده اوپه دې حساب بايد د اڅك نيکه
وخت تر دې وروسته كلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته
كلونه يې وېولو . دا خبره مې لا بايد دمخه كړې واى چې د
يوې قبيلې د جوړښت د پيل له پاره دغه شان دقيقه نېټه يا
كال ټاكل پخپله د علم له موازينو سره سر نه خوري . د
اڅك د پيدايښت كلونه كه د ۸۰۰ هـ ق حدود ومنتو دا د
اسلامي عصر هغه دوران دى چې اسلامي تفكر د مسلمانانو
اوپه تېره بيا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو كې ژوري ريښې
خغلولي دي . پر ژبه يې د عربيت ژوره اغېزه مسلطه شوې

ده . نومونه يې عربي ، اصطلاحات عربي ، هرڅه عربي
سوي دي . دا خبره دمنلو نه ده چي د اسلامي مجد وعظمت
په دغسي يوه دوران کي دي د يوه مسلمان قوم نومونه غير
اسلامي يا غير عربي وي او مسلمان اڅک دي پر خپلو زامنو
(گجن) و (بادين) نومونه کښيږدي ، لمسي دي د
(څول) ، کړوسي دي د (سدي) ، کړوسي دي د
(پايک) او کودی دي د (خودک) په نامه ونوموي . تاسي
ته به زه د يوه اڅکزي شاعر شجره وړاندي کړم اوتاسي به دا
ټول غير عربي نومونه پکښي ووينئ . داشاعر ملا
عبدالسلام اشپزی نومېږي او په اولس کي په سلام بابا
مشهور دی . نوموړی د ملاحش زوی هغه د ملاصمد هغه
دملا برت هغه د جمال هغه د گلي هغه د غازي هغه د
پيرعلي هغه د خودک هغه د پايک هغه د سدي هغه د څول
هغه د گجن هغه د اڅک زوی دی . (۱۵) ددې شجرې د
پای شپږ نومونه خوپه څرگند ډول تر اسلام دمخه نومونه دي
(۱۶) . که درې پښته يوه پېړۍ وگنو نو شپږ پښته دوه سوه
کاله کېږي او ددې معنا به داوي چي د اڅک زيږېدنه بايد لږ
تر لږه دوه سوه کاله تر اسلام وړاندي وېولو . روايتي شجره
ته د نيټې ټاکونکو د هغه عمر شپږ سوه کاله کړی دی . په
دغه موده کي له يوه فرد څخه داڅکزو د دومره پراخ اولس
جوړېدل تر عقل وتلې خبره ده . ما د يوه اڅکزي شاعر شجره
څکه د بېلگې له پاره راوړه چي ددې قوم پر شجره زيات
باور کېدلای سي . په ابداليو پښتنو کي د اڅکزو قبيله

دنسبي اړيکو په خوندي کولوکي تر نورو قبېلو ډېره پابنده ده . په دوي کي دقبيلې پوښتنه اساسي سوال دی . له نابنده مېلمه څخه تر روغې وروسته لومړۍ پوښتنه داده چي څوک يې ؟ يعني په قوم څوک يې ؟

داڅک د ژون زمانه ډېره قديمه ده . د شجرو جوړوونکو د کجن او اڅک تر منځ د پېړيو پېړيو فاصله غورځولې ده . ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال پخپل درانه اثر (دپښتنو نوی پخوانی تاريخ) کي د يوناني آثارو پر بنسټ د (ازڅک) شاهانو په باب (چي مراد يې اڅک شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي . ددغه درانه او گران کتاب دوهم ټوک چاپ سوی دی (۱۹۹۴ م) پښتانه ددغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لار څاري .

يربځ - پروت - ډاسو - اړېدي

د اريايانو په لرغونو سرودونو (ويدونو) کي موږ د ارشنداب په ناوه کي د پښي ، ډسه ، پراوته او بريسه قبيلو نومونه مومي چي له دوی څخه هندانن پښي په سيوی او کندهار کي سته ، بريسه په يقين سره د يربځ قوم نوم دی ، پروت د الکوزيو يو ښاخ دی ، د اړېديو نوم د اپاريتي په بڼه ثبت دی او په سلېمانخېلو کي د ډاسو (ډسه) په نامه يوځېل سته (۱۷)

ساک - سهاک - ساکزی - اسحاق زی

له تاريخي څېړنو څخه څرگندېږي چي ساک قبایل د

آمو په شاوخوا کي ترميلاد شپږ سوه کاله مخکي اوسېدل .
 وايي لوی کوروش د سيستان د فتح پر وخت همدغه ساکان
 د هغوی د ښوخدمتونو له امله (نيك کردار) بللي او
 نازولي يې دي . ارواښاد علامه حبيبي ليکي کله چي دغه
 کوچي ساکان صحرائشين سول دباختر په سيمو اودآمو
 سيندپه جنوب کي له پښت قبيلې سره گډ سول او دساکه
 نوم ددغو قبایلو په نومونو کي ځای سو . لکه په زابل او
 کابل کي د سهاک او په هيلمند کي دساگزي په پښتنه قبيله
 کي همدا نوم سته . له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح
 ساگزي په سيستان کي د يعقوب ليث صفار پر خلاف پاڅون
 وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انگرېزافغان پوه سر
 اولف کېرودگندهارا دساک واکمنانو په نومونو کي خورا ډېر
 پښتو مشابهتونه موندلي دي . (۱۸) ارواښاد دوست
 شينواری خولا ساکان د پښتون قام په جوړښت کي يو
 اساسي عنصر گڼي . دده په عقیده د پښتانه په خټه کي د
 (سلم ، ساک او سامي) عناصرو بېلگې سته . (۱۹)
 په پښتنو کي د عربي فرهنگ له خپرېدو سره سم خورا
 ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پارسي شکل
 واوښتي لکه سرود (سردسېر) ، جروم (گرمسير)
 مستنج (مستنگ) ، سجستان (ساگستان) ، سجزی
 (ساگزي) ، قهستان (کوهستان) ، مير واعظ
 (ميرويس) ، ضحاک (سهاک) ، لهورگد (لوگر)
 فوفلزايي (پوپلزي) ، طرخي (تسوخى) ، صدوزی

(ســدوږی) ، ارغسان (ارغستان) ، سفید روان
 (سپهروان) او نور. په دې ډول له سهاك څخه (ضحاك او
 اسحق) جوړ سو (لكه له برخبون او خرنښبون څخه چې يې
 شرف الدين او خيرالدين جوړ كړي دي !) او د ساگزو
 قبيلې نوم په اسحق زايي واوښت . دا لرغونې قبيله چې
 مور يې د موجوديت څرك (۲۵۰۰) كاله وړاندي لرو ، د
 روايتي شجرو د مسخ كوونكو له خوا دوه ځايه سوې ده .
 يوه برخه يې د سره بن په اولاده كي د ابدال له لاري د پنج
 پاى په گروپ كي شامله سوې او بله يې د سهاك ولد
 ابراهيم ولد بي بي متو بنت بېټ بللې ده (۲۰) كه د ابدال
 زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاك = اسحق د
 ژوند عصر بايد د اوومي هجري پېړۍ سر وي او په دې توگه
 به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لږترلږه اتلس سوه كاله
 عمر خورلى وي .

د پنج پاى له گروپ سره د ساكانو يو ځاى كول ماته
 مصنوعي ښكاري . د كندهار له درانيو څخه دا خبره اورېدل
 كېږي چې د پنج پاى گروپ قومونه كله خانونه په درانيو
 گډوي كله په غلجيو .

**

*

د دريم څپرکي لمنليکونه

(۱) نوميالی - محمد انور - د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي -

۳۷ مخ - مسکو - ۱۹۹۰ م

(۲) په ۱۶۲۰ م کال کي په اتلانتيک سمندر کي يو

بېساري توپان پېښ سوی و چي ۶۶ ورځي يې دوام درلود .

له دغه توپان څخه يوه کوچنۍ بېړۍ راووته چي سپرلي يې

مذهبي مبلغين وو . دغو مبلغينو په شمالي امريکا کي يوه

ټولنه جوړه کړه چي زوزات يې د امريکايي کلتور له مخي

زموږ د ځينو پښتنو په شان ځانونه « ستانه » بولي .

(۳) حبيبي - پوهاند عبدالحی - تاريخ مختصر افغانستان

- ۱۴۱ مخ

(۴) رشاد عبدالشکور - لودي پښتانه - ۱۳ مخ

(۵) تاريخ سلطانی ۲۳ مخ ، تواريخ خورشيد جهان ۶۷

مخ ، لودي پښتانه ۱۲ مخ د تاريخ فرشته دلومړي ټوک ۱۸

مخ په حواله .

(۶) حبيبي - پوهاند عبدالحی - تاريخ مختصر افغانستان

- ۱۵۷ - ۱۵۸ مخونه .

(۷) شينواری - سرمحقق دوست - پښتانه څوک دي ؟ -

۶۸ مخ پېښور - ۱۹۹۸ م

(۸) نوميالی - محمد انور - د پښتنو د ټولنيز تاريخ

مبادي - ۴۶ مخ - مسکو - ۱۹۹۰ م

(۹) تېری - حبيب الله - پښتانه - شپږ مخ - پېښور -

۱۹۹۹ م

(۱۰) سراولف کارو - پښتانه (پټانز) - پښتو ژباړه -

۲۵ - ۲۶ مخونه - پېښور - ۱۹۹۹ م

(۱۱) حبیبی - پوهاند عبدالحي - تاريخ مختصر افغانستان - ۲۳۴ مخ

(۱۲) تاريخ مختصر افغانستان - ۲۳۹ مخ ، پښتانه دتاريخ په رڼا کښی ۱۲۷۲ مخ

(۱۳) تاريخ مختصر افغانستان - ۴۰ مخ

(۱۴) ريگويدا د ويدي سرودونو يو کتاب دی . ويدي سرودونه له نن څخه نژدې څلورنيم زره کاله وړاندي ويل سوي دي . ويونکي يې هغه اريايي قبايل وو چي د آمو سيند په شمال کي اوسېدل او خپله مېنه يې (ارياناويجه) بلله . (اوېجه اوس لا هم د کندهار په لهجه کي د (سرزمين) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده .) اريايي مدنيت د ويدا په څلورو کتابونو کي منعکس سوي دی . له دغو څلورو کتابونو څخه د يوه نوم يې ريگويدا دی نور درې يې سام ويد ، اتهرواويد ، يجورويد نومېږي . ريگويدا يې ترټولو قدیم دی .

اوستا بيا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دی چي دوې لويې برخي لري . په لومړۍ برخه کي يې دغه لاندي کتابونه راغلي دي : يسنا ، ويسپرد ، ونديداد . او په دوهمه برخه يې دوې څانگي لري : خورده اوستا او يشتونه د (يشت) معنا د (ستايني سرود) ده . که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کي ونه نيسو ، نو په مجموع

کي گویا پنځه کتابه کېږي : یسنا ، ویسپرد ، ونډیداد ،
یشت او خورده اوستا .

(وگورئ : افغانستان در شاهنامه د ارواښاد احمد علی
کهزاد لیکنه - ۹۳ مخ - کابل - ۱۳۵۵ ش)

(۱۵) ملا عبدالسلام اشپزی - د مقدس خان معصوم
لیکنه - پښتو اکاډمي - بلوچستان - ۱۹۸۷ م

(۱۶) په وروستیو څو لسیزو کې پر پښتنو کوچنیانو
باندي د غیر عربي نومونو ایښوول باب سوي دي . زموږ
زلمي پښتانه کوښښ کوي پراو لاډو باندي پښتو نومونه
کښیږدي . دغه تمایل د وروستیو لسیزو محصول دی .

(۱۷) حبیبی - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر
افغانستان - ۱۰ مخ .

(۱۸) پورتنی اثر - ۵۸ مخ

(۱۹) شینواری - سرمحقق دوست - پښتانه څوک دي ؟ -

۱۹ مخ - پېښور - ۱۹۹۸ م

(۲۰) خلاصه الانساب - ۱۲۶ مخ

*

څلرم څپرکی

غزني - غلزي - خلجي - غلجي

په پښتنو کي غلجي قبایل هم دشمبر له مخي او هم په تاريخ کي دخپل ځانگړي نقش له رويه د يادوني وړ موقعيت لري او همدا علت دی چي ما په دې ليکنه کي هغوی په يوه بېل څپرکي کي راوړل . له دې قبيلې څخه لوديانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د يوې درنې پاچهۍ تادار کښېښود چي نيمه پېړۍ يې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي ورانه سوه . تردې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پيل کېږي چي پيل يې په ۱۲۰۶ م کي و او څه دپاسه درې سوه شل کاله يې دوام وکړ . (د خلجي او غلجي په باب به وروسته ږغېږو) د نهمي هجري پېړۍ په نيمايي کي لوديانو د دوهم ځل له پاره د شاهوځېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ديلي) کي د يوه پرتمين سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتيا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنگ سو . تر بابر وروسته بيا ددغو قبایلو خپلوانو (سوريانو) د سلطان العادل سوري شېرشاه په همت پر هند باندي دپښتنو واکمني ټينگه کړه

چي د مغول همایون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بیا وینوچي په کندهار کي د حاجي میرویس نیکه په قیادت ملي غورخنګ پیل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه یې واکمني ته ورسول . دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادریه لاس نسکوره سوه . لکه وړاندي چي مي وویل ددې قبایلو په باب زه ځکه لږڅه په تفصیل رغېږم چي په روایتي شجره کي همدوي زیاتره د مناقشي وړ ګرځول سوي دي . ددوي په باب ظالمانه قضاوتونه سوي دي . دپښتنو دروايتونو له مخي دغلجیو رینه د بیت نیکه لور بي بي متو ته رسېږي . بي بي متو په غوري حسین (۱) واده وه . په مخزن افغاني کي د متو او حسین د واده په باب د مجمع الانساب په حواله یوه افسانه لیکل سوې چي وروسته یې نورو تاریخونو ته هم لارګرې ده (۲) افسانه داسي ده :

د ولید بن عبدالملک بن مروان دخلافت په وخت دده سپه سالار حجاج بن یوسف ثقفی د خراسان او غورستان د نیولو په نیت له یو لوی لښکر سره راوخوځېد . په غور کي د حجاج په راتګ سره لویه ګډوډي راغله . مخوري کورنی او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کي د حسین په نامه یو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو . (د حسین د نسب شجره یې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ه او هغه یې د سلطان معزالدین محمد بن سام غوري له اولادې بللی دی . وایي چي دڅلرم خلیفه حضرت علی کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته دغور د حاکم په توګه فرمان

صادر سوی و). په افسانه کي راغلي دي چي حسين نامی د کسي په غره کي د شيخ بهت نيکه کورنی ته پناه وروړه . شيخ بهت يې په تندي کي د عالي نسبی او نېک فطرتی نخښي وليدلې . په کور کي يې خای ورکړ او د کهاله محرم يې وگانه او د زوی په شان چلند يې ورسره وکړ . څه موده وروسته د حسين او د شيخ بهت د لور (متو) ترمنځ مينه پيداسوه او د متو د مور ويلار په پټه سره کور و کهول سول . متو حمل واخيست . مور يې د چارې په فکر کي سوه د پلار سره يې خبره طرحه کړه او خني ويې غوښتل چي د هلك و نجلۍ نکاح وتړي . پلار يې د هلك د اصل ونسب د معلومولو له پاره يو سړی چي (کاغ دور) نومېدی د حسين له يوه ليک سره چي د خپلي کورنی په نامه يې کښلی و ، غور ته ولېږه . کاغ دور په غور کي د حسين دپلار و نيکه څرک ويوست او تر راتگ وروسته يې شيخ بهت ته ډاډ ورکړ چي هلك عالي نسبه شهزاده دی . شيخ بهت د خپلي لور و حسين نکاح وتړله . متو ته خدای زوی ورکړ . نيکه يې له دې امله چي هلك و نجلۍ دده بې سلا يوځای سوي وو ، پر ———اشوم باندي (غلزوی) نوم کښېښو يعني د غلا زوی . دا نوم وروسته غلزی ، غلجی سو . (۳) تاريخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ايښې ده او دا پېښه يې په پنځه سوه هجري کي بللې ده . (۴) حسين يې د شهزاده سام غوري زوی بللی دی او له غور څخه يې د هغه د راوتلو علت غورته د غزنوي لښکرو

ورتگ گنلی دی . دا افسانه په مخزن افغانی کي پیل سوه
او تر ننه پوري دېرو کتابو اخیستی ده . زموږ له پیاوړو
استادانو څخه پوهاند رشاد هغه (مضحکه وجه تسمیه)
بللې ده (۵) له دغو یادونو سره سره به زه اوس ددغي
افسانې په باب یو شمېر دلایل وړاندې کړم او گران
لوستونکي به وگوري چي دغه افسانه ———— وي روایت او
« عامیانه اشتقاقونه » څومره له حقیقه لیري دي .

— لومړی داچي د غوري پاچهانو په هغه لست کي چي
علامه حبیبی په خپل کتاب (تاریخ مختصر افغانستان —
۱۶۶ مخ) کي راوړی دی ، د سلطان بهرام په نامه څوک
نسته . زما په گومان ددغي افسانې طراحانو د غزنوي
شاهانو د لړۍ پر یوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم)
باندې یې د (غوري) لقب ور زیات کړی دی . دا
امکان زه ځکه وارد بولم چي د پښتنو د اسرایلیت د نظریې
د جوړولو په ترڅ کي یې هم د اصفیا په اولاده کي د افغنه
نوم ور ځای کړی دی .

— د حضرت علی (ک) شهادت په ۴۰ هجري قمري کي
پېښ او سلطان معزالدين غوري د شپږمې هجري پېړۍ سړی
دی . دده پـــــــه اولاده کي سلطان بهرام نامی ؟ ته د
حضرت علی (ک) له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه
ډک روایت دی . ځکه د حضرت علی د شهادت او د سلطان
معزالدين د واکمنۍ تر منځ د شپږو پېړیو واټن پروت دی .
گویا د اسلام څلرم خلیفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته

يو چاته فرمان صادرروي !) .

— مخزن افغاني خو د متو او حسين د نکاح کېدلو وخت نه رانښيي خو تاريخ سلطاني لکه وړاندي چي مو ولوستل ، په صراحت سره وايي چي داپېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده . په داسي حال کي چي وليد بن عبدالملك په ۹۶ هـ ق کي مړدى او د حسين له کوره وتل او دکسي غره ته تلل بايد په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوې وای . متو د قيس لمسى ده . قيس په ۴۰ يا ۴۱ هـ ق کي مړدى او په دې ډول خو اول د نيکه او لمسى تر منځ زمساني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده . بل حسين د لومړۍ هجري پېړۍ په پاى کي له کوره وتلى خو واده يې درې پېړۍ وروسته کړى دى . نه پوهېږم چي دا مساله به څرنگه تشرېح سي ؟

— وايي شيخ بېټ پخپل وخت کي په تقوا او ښکي مشهور و د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط و . د خېښۍ په وخت کي ورته د اصل و نسب مسالي زيات اهميت درلود او له همدې امله يې د حسين غوري د پلار ونيکه د معلومولو له پاره کاغ نامى دور ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ . آيا ددغسي يو شخص څخه داهيله کېدای سي چي د خپلي کورنۍ لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوى) نوم کېښېږدي ؟ په پښتنوکي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرگ دى . آيا دا

خبره به د بېټ نیکه په وخت کې چې اسلام او پښتونولي تر
نن سل چنده ټینګه وه ، د یوه روحاني مقتدا په باب د منلو
وړ وي چې خپله لور داسې یوه شخص ته په نکاح ورکړي
چې دده کورنۍ ته یې پېغور اړولی وي ؟ هېڅکله نه .

— ددې افسانې بل تناقض د (کاغ دود) مساله ده . که
کاغ نامې په رشتیا سره په قوم (دود) و ، نو د دود قوم
لومړۍ نیکه باید تر بېټ نیکه دمخه یا یې همعصر وي . په
داسې حال کې چې د روایتې شجرې په روایت خو (دود)
په (شیتک) کې شامل دي (نوري خانګي یې ټنې او
بنوخي دي) شیتک د ککي زوی ، هغه د کرلان زوی او
هغه د بېټ سره په یوه لیکه کې راغلی شخص ښوول سوی
دی . د پورتني روایت له مخې خو لمسي تر نیکه دمخه
ژوند کاوه !

ددغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چې د غلجیو په
باب پر دغه افسانوي روایت باندې گروهمن وي .
غلجي څوک دي ؟

د غلجیو د نامه په توضیح کې نتي پوهان د نوو څېړنو
په رونا کې ټول په یوه خوله دي او هغه دا چې دا نوم غرزی
(کوهزاد) دی . د غرزي کلمه ورورو په غلجي اوښتي ده .
د (زې) او (جیم) د اوښتون ډېر مثالونه سته (ژوند -
زوند - جوند ، ژبه - زبه - جبه ، ژرنده - زرنده - جرنده)
علامه حبیبې د توماس چک له خولې وايي چې په
لرغسونې باختري درې کې (گر - Gar) غره ته وايي

اود آمو سيند د لوري خوا د غرنيو سيمو آريايي
 اوسېدونكي (غرچه) نومېدل . غرخه او غرخني په نني
 پښتو كي مروجي كلمې دي او د غره ميوونو ته وايي . غر د
 يوې لاحقې په توگه د پښتانه له نامه سره تړلې كلمه ده .
 عربو د غـور پښتانه پاچهان (ملوك الجبال) يعني
 (د غرونو شاهان) بلل . د غزنوي دربار مشهور مديحه
 ويونكي شاعر ابوالقاسم فردوسي پخپل تاريخي شهكار
 (شهنامه) كي د زابل په غرو كي د افغانانو د يو مشر او
 پهلوان اوږد داستان لـري . دا مشر (كك كوهزاد)
 نومېدئ چي په قوي احتمال سره يې (غرزي كك ، غلجي
 كك) بللای سو . د شهنامي د ملحقاتو روايت داسي دی

چنين گفت دهقان دانش پزوه
 مراين داستان رازپشين گروه
 كه نـزديك زابل بسه روزه راه
 يكي كوه بد ، سرکشیده به ماه
 بيك سوي او دشت خـرگاه بود
 دگر دشت ، زي هندوان راه بود
 نشسته درآن دشت بسيار كـوچ
 زاوغان ولاچين و كـرد و بلوچ
 يكي قلعه بالاي آن كـوه بود
 كه آي حصن و از مردم انبوه بود
 مرآن حصن را نام مـرياد بود
 ازوجـان نابخردان شاد بود

بدژ در، یکی بد کنش جای داشت
 که در رزم با اژدها پای داشت
 نژادش زاوغان سپاهش هزار
 همه ناوک انداز و ژوبین گزار
 بیالا بلند و به پیکر ستر
 به حمله چو شیر و به پیکار بیر
 دورانش بمسانند ران پیل
 که رزم جوشان تر از رود نیل
 به نیرو جدا کردی از کوه کمر
 گریزان ز رزمش بدی شیر تر
 چو پیکار جستی ز مردان مرد
 ز مردان به آوردی از گرز گرد
 ورا ننام بودی کک کوهزاد
 بگیتی بسی رزم بودش به یاد
 هزار و صد و هژده اش سال بود

بسی بیم ازو در دل زال بود (۶)

د اروا بنیاد استاد احمد علی کهزاد په نظرد « مریاد »
 غر په فراه کي واقع دی او « که نزدیک زابل بسه روزه راه »
 داسي تعبیروي چي زابل یوه پراخه سیمه ده او په دې خای
 کي له زابل څخه مراد د هیلمند او ارغنداب غاري دي .
 نوموړی استاد زیاتوي « دشت خرگاه عبارت از سرزمین
 پهناور است که علی العموم کوچی ها در آن مستقر بودند و
 خیمه ها و غرّدی ها و خرگاه های خود را در آن پهن دشت

برپا می نمودند . راهی که بطرف هندوان رفته بود ، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته ، ولی امکان دیگر هم موجود است که راه مذکور از طریق قندهار و غزنه به مرکز کابلستان که در آن وقت حصه زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند ، کشیده شده باشد « (۷)

د « دشت خرگاه » موقعیت مورد ته دا رابنسی چي .
 دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت و او تر دا نن پوري لاهم د غلجي کوچيانو کړدی پکښې پلني وي . د شهنامي د روايت له مخي (کک کوهزاد) افغان و . په دې باب مور يو شمېر نور بيتونه هم لرو چي د کک افغانيت (پښتونوالی) ځني څرگنديږي .
 فردوسي د رستم نکل کوي او وايي چي نوموړی یوه ورځ « بازرگاه » ته ځي او دلارويانو له خولي د (کک کوهزاد) د غښتلتوب بيان داسي اوري :

يکي گفـت اـی نامـسـور پهلوان
 دل کارزار و خسـرد را روان
 نهنـگ دمسـانست و شیر ژيان
 به نيروي او کس نېسته ميان
 نژادش ز اوغان سپاهش بلوچ
 ابردشت خرگاه بگزیده کوچ

.....

.....

كك كـــوهزاد ازدهای تر است
زگرشسپ و ار سام جنگی تر است

.....

دگرانکه در کـــوه با آن دلیر
هزاران جنگی همه همچو شیر
به مردی فزوتند هر يك ز كك
بود كك ز پيكارايشان سبك
هزاران سواران افغان گروه
ز لاجین دلیران ابر گرد کوه
رستم چي دا بیان اوري له خنمه سره تاویري او قسم خوري
چي د كك چاره به کوي .

ندارم درنگ امشب ایدر زکین
مگر سوی اوغان و خرکه زمین

.....

سوی دشت خرگاه تازیم زود
ز افغان و لاجین بر آریم دود
زه نه غواړم د شهنامي ټول داستان دلته رانقل کړم . مقصد
مي دادئ چي (كك كوهزاد) د شهنامي په استناد افغان -
اوغان و ، د (دشت خرگاه) پښتانه يې عزيزان وو او په
لښکر کي يې په زرو (زرگونو) افغانان شامل وو . (كك)
چي افغان سونو په يقين سره ويلای سو چي د (كوهزاد)
لقب همدغه (غرزی) دئ چي وروسته غلزی - غلجی -
خلجی سوئ دئ . د (اك - ak) لاحق په نورو پښتني

قومونوكي هم سته لكه خټك ، شيتك ، هوتك ، اټك ،
بارك او نور .

د روايتي شجرو له مخي غرزی = غلجی د بېټ نيكه د
لور (بي بي متو) زوی گنل سوی او د ژوند زمانه يې
تر اسلام وروسته وختونه دي په داسي حال كي چي د همدې
شخص بيان د شهنامي په استناد تر صدر اسلام ډېر وړاندي
په فولكلوريكو داستانو كي خای نيولی دی او دې خبري ته
مو بايد پام وي چي فولكلوريك داستانونه كه د عقل و
درايت ملاتړ وگټي نو بيا د ثقه اسنادو خای نيولای سي .
روايتي شجرو چي د غلجي په اولاد كي د توران ، بولر ،
بارو ، بابو ، درخی ... نومونه راوړي دي ، پخپله ددې
شاهدي وركوي چي دا نومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني
نومونه دي .

نسبي شجرو غلجي قبایل په (وصلي افاغنه) كي
راوستي دي . ددې له پاره چي ددې مطلب اساس ښه څرگند
سي ، لازمه ده چي پردغه برخه يوڅه ورغږيم :
اصل و وصل :

قبيلي او قومونه دانسانانولوی لوی جمعیتونه دي
او دجوړښت جريان يې يوه ډېره اوږده زمانه نيسي . چي د
پيل ټکی معلومول يې يوه څه مشکل کار دی . يوه شخص
ته د لویو قومونو د مبداء رسول زیاتره له علمي معيارو
سره سره خوري . پښتانه چي خپله نسبي شجره بيانوي ،
وايي پلانی د پلاني زوی دپلاني لمسی د پلاني كړوسی د

پلاتي کوسی د پلاتي کودی ... او بالاخره د پای تکی یې
یوې لویې ټولې (پوپل ، اڅک ، خټک ، اېرېدی ،)
ته رسوي . تر لویې قبیلې پوري د نسب سلسله د افرادو له
لاري بشپړېږي . د روایتي شجرو تېروتنه داده چې دغه
لویې قبیلې یا قومونه یې د شخص په توګه منلي دي او
داسې یې انگېرلې ده چې ګویا پوپل ، خټک ، اڅک ،
اېرېدی ... اشخاص دي په داسې حال کې چې هغه اشخاص
نه بلکې د افرادو لویې ایتنيکي مجموعې دي چې ټوله بیا
د « پښتون » په نامه په یوه لوی واحد کې د ملي یووالي
درجې ته رسېدلي دي . او لکه وړاندې چې مي وویل ددغو
لویو ایتنيکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېرې اوږدې زمانې
محصول دی . دپښتنو په دا اوسنۍ سیمه کې د تاریخي
حوادثو له مخې څوک دا اټکل کولای سي چې دلته په خورا
لرغونې زمانه کې د انسانانو یوه ټولې د « ملي توحید »
یوې داسې مرحلې ته رسېدلې وه چې نورې ټولې او
جمعیتونه یې ځان ته راجذبولای او په ځان کې منحلولای
سوی . ددغه جذب او انحلال مفهوم په روایتي شجرو کې د
« وصل » یا « وصلي » په نامه بیان سوی دی . وصل او
ادغام یوه داسې عملیه ده چې مثالونه یې د نړۍ په نورو
قومونو کې هم موندل کېږي . استاد محمد انور نوميالی
په عقیده « ... په لرغوني تاریخ کې دلته یو شمېر لومړنۍ
قبیلې ډېرې وختي د ایتنيکي جوړښت یا تګوین یو پاڅه او
په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسیدلي دي . بیانوددغه نظام

د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له برکته چې پخپل وخت کي يې زياتي اجتماعي او اقتصادي ښېگڼي درلودې ، په ليري او نيژدې گاونډيتوب کي يې هر څوک ځان ته راجلبوله او په دوی ورگډېدله . د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پرگڼې چې ددوی په گاونډيتوب کي يې پناه موندله ، د دوی د ژوند لاره يې غوره کوله . « (۸) پر « فراره و بېزاره پرگڼو » سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځيني مهاجم جمعيتونه او افراد هم په نيول سويو سيمو کي د تل له پاره ميشته سوي دي چې د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کي د عربي عناصرو منحلېدل يې ښه مثال کېدلای سي . دغو عناصرو چې اوس د پښتنو ستانه دي ، خپله ژبه او کلتور سره له دې چې د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملگري و ، له لاسه ورکړی دی . په کندهار کي يو شمېر سپېڅلي پښتانه همدا نن ځانونه (تاجک) بولي او ځيني يې (بلوڅ) . ځونه د يوه تاجکي زده نه د بل بلوڅي او نه يې راشه درشه د تاجک و بلوڅ ده .

کله چې څوک په پښتنو کي د « وصل » عمليه گوري نو وينې چې يو وخت هفتليان - اپتلان ددې سيمي له بومي اوسېدونکو (پکتهانو) سره يو ځای سوي او (ابدالينان و غلجيان) ترې جوړ سوي دي (۹) بل وخت د سامی توکم ځينو قبيلو خپله بقا له پښتنو سره په يوځای کېدلو کي موندلې ده او ځانونه يې پکښې منحل کړي دي او بل وخت

بيا د منځني اسيا د پراخو سيمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو کاونديو پکتهانو سره گډ کړي دي . د همدغو طبيعي عمليود خپرلو په نتيجه کي ننير پوهانو داسي انگېرلي چي د پښتني ټولني د جوړښت مهم توکي (سليمانيان ، ساکان او ساميان) دي (۱۰) د سړي سيني خبره داده چي ددې ټولو عناصرو نخښي د پښتنو په سره يو موټي ترکيب کي موندل کېدلای سي . لرغونو کتابو او د هغو په پيروي ځينو ننيرو خپرونکو چي ددغه ادغام او وصل ځيني نخښي په پښتنو کي موندلي دي ، ددې پر ځای چي د وصل د عمليې څرنگوالی دي يې خپرلی وي ، ټول پښتانه يې هغو ته منسوب کړي دي . همدا علت دی چي ځينو خپرونکو پښتانه بني اسراييل بللي ، ځينو تاتار او ځينو منگوليان و

د « وصل » له طبيعي عمليې څخه د سياسي واکداريو او ملاحظاتو په گټه ناروا استفادې هم سوي دي او ددې پر ځای چي دغه عمليې ته د يوې عيني او عادي واقعي په توگه کتل سوي وای ، د يوه قوم د تذليل او د بل د تجليل له پاره کار ترې اخيستل سوی دی . (۱۱)

.....

.....

.....

.....

..

مورته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي :

شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالي ته اهميت ورکوي . په دې بحث کي له لرغونتوب څخه زما هدف دانه دی چي گویا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي یا دا د قومونو له پاره یو امتیاز دی . دا د بشري انکشاف یوه غیر ارادي عملیه ده چي ځيني انساني ټولې وړاندي او ځيني وروسته د قوم درجې ته ورسېږي . زما مقصد د ځينو هغو تاریخي حقایقو بیانول دي چي په پخوانیو کتابو کي له پامه اچول سوي وه . له دغو تاریخي حقایقو څخه یو هم د مورني اصالت په دوران کي د قبیلو او قومونو منځ ته راتگ او د مور نامه ته دهغو منسوبېدل دي .

د نړۍ په تاریخ کي داسي شواهد موندلای سو چي دځينو بشري ټولنو جوړښت د مور په نامه پیل سوي وي او د نامه ریښه یې د میندو له نومو سره تړلې وي . دا د بشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دی چي د ټولني د اقتصادي او ټولنیزو چارو په سرته رسولو او پرمختیا کي د ښځو رول تر نارینه زیات وي . کله چي د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کي د نارینه غلبه ټینګه سوه ، دلته نودنسب نوم هم د مور له نامه راپېل او په پلار پوري وتړل سو .

په پښتنو کوچیانو کي نن ورځ لا هم د ورځنیو چارو په تر سره کولو کي د ښځو نقش تر نارینه ډېر دی . د کډو بارول او اړول ، د مېړو پالنه و روزنه ، د غورو و کوچو او وړیو تولیدول او د کوچیانې ژوند نوري اړوندې چاري د

ښځو مسولیتونه او وظایف دي . د بشري و طبعي حوادثو په وړاندي د قبيلې دفاع د نارینه وو وجایب دي . په پښتني قبيلو کي چي ځيني يې د مور يا ښځو نامه ته منسوبې دي ، ددې حقيقت ښکارندوی دي چي گویا ددغو قبيلو د جوړښت پيلا مه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور يا ښځي نقش تر پلار يا نارینه زیات و . له قراينو څخه داسي ښکاري چي ددغو قبيلو نومونه د اسلام دمقدس دين تر راتگ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضیح و تحلیل او پر هغو باندې د نتایجو بنا کول يې په هغه دوران کي سرته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارینه بابايي (غلبه) ټينگه وه . د دغسې غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټيټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دی چي د مور نامه ته منسوبو قبيلو د توهين وسپکاوی ډېري څپېري خوړلي دي . ددې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نوميالی شاعر خوشحال خټک (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰ هـ ق) له خپلي خانۍ ، دبدبې ، علمي سړې سره سره خان حقیر گني ځکه چي قبيله يې (سباکی انا) ته منسوبه بلل سوې ده . دی وايي :

که د وارو پښتنو راته تسليم دی

زه خو بيا د سباکی انا خښتک يم

په پښتنو کي له متيزيو پرته نور خېلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي . د ځيني ابن کند ابن خرښبون په

اولاده کي د کمال نامي دوې ښځي وي چي دواړو تنه
 يې (انی) ويل . مشره انی او کشره انی . د يوسفزيو دوه
 مشهور خېلونه مشرانزي او کشرانزي همدې دور ښځو ته
 منسوب دي (۱۲) په ملهزيو کي د اکسوزيو دوه ښځه
 (راني زي او کورا) د ميندو په نامه (راني او کورا)
 مشهور دي (راني زي په اتمانخېلو گډيري) . د اډرېديو
 زخه خېل (زخي انا) ته منسوب دي . (۱۳)

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو
 له څرنگوالي څخه هم اټکلېدلای سي . استاد نوميالی هغه
 قومونه چي د نامه « له گلماتو څخه يې هيڅ تاريخي دلالت
 نه راوړي » د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له
 کلماتو څخه يې « د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ...
 څرگندېږي » د مشتق قبيلوي نوم په نامه بللي دي .
 (۱۴) په جامد نومو کي کاکړ ، هوتک ، خاخي ، ماکو ،
 اندر ، وردگ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي
 محمد زي ، علي خېل ، احمد زي او نور يادولای سو . د
 جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي . ژبني دليل يې
 دادی چي په نامه کي يې داسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه
 نه ليدله کېږي او « دټولنپوهني له پلوه يې دليل دادی چي
 دادهغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث
 موسسه نه ده غښتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي
 خلک د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو
 نسبي نومونو کي زياتي کړي او د پلار دخوا تناسلي رابطه د

میراث په خاطر ژوندی وساتي . «

خلجي او غلجي :

له دریمي او څلرمي هجري پېړۍ راپه هیسته په زیاترو لیکلو آثارو کې د « خلجي » په بڼه د « غلجي » قوم ناسم تلفظ او لیکنه لیدل کېږي . او ددغه ناسم تلفظ پر بنسټ ددغه قوم په باب داسې نظریات څرگند سوي دي چي گویا « خلجیان » له لویه سره تورکی الاصل قبایل دي اوزابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته یې ددغه ځای له اوسېدونکو سره د ګډ ژوند په نتیجه کې خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړی او « غلجیان » سوي دي . خلجیانو د اوومې پېړۍ له پیل څخه په هندوستان کې درنه امپراتوري جوړه کړې وه چي څه دپاسه درې نیم سوه کاله یې دوام موندلی و . ددغه درنې پاچهۍ په باب کورنیو او بهرنیو څېړونکو بنایسته ډېرې لیکنې کړي دي او په ځینو کې یې ددوی تورکي والي ته اشارې هم سته . زموږ مشرانو لیکوالو پخپلو مستندو څېړنو سره دا خبره سپینه کسړې ده چي « خلجیان » او « غلجیان » یو قوم او د تورکي والي نسبت یې ناسم دی . زه به په دې برخه کې د ارواښاد علامه عبدالحی حبیبی د هغې څېړنې لنډیز او ترجمه تیمنا رانقل کړم چي زما سره یې همدا اوس انګرېزي متن سته او « Khaljies are Afghans » نومېږي (۱۵) . ترکومه ځایه چي ماته معلومه ده ارواښاد علامه په دې برخه کې د « اصل خلجیان افغانی ، رفع اشتباه در باره ایشان » په

نامه يوه څېړنه لري چي په ۱۳۴۹ ش کال په تهران کي چاپ سوې ده . (۱۶) دغه راز يې په (پښتو و لويکان غرنه) او (د پښتو ادبياتو تاريخ - دوهم ټوک) کي هم پر دغه موضوع باندې روڼا اچولې ده .

ارواښاد علامه عبدالحی حبيبي په نوموړې مقاله کي ليکي « په ۱۹۳۹ م کال د انډين هستري کانگرس په غونډه کي يوه ويناوال څرگنده کړه چي خلجيان تورکان نه وه دده څېړنه د کانگرس په خپرونو کي چاپ سوې هم وه . تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) پخپله مقاله کي چي (د ډيلي د پښتنو پاچهانو پېښليک) نومېږي او په ۱۸۷۱ م کي يې په لندن کي خپره کړې وه ، ويلي و چي له ۱۱۹۳ م څخه تر ۱۵۵۴ م پوري د ډيلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان وو . سر ولزلي هيگ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هستري آف انډيا په دريم ټوک - چاپ . ۱۹۲۸ م کي د (تورک و افغانان په هندوستان کي) تر نامه لاندې ويلي چي خلجيان افغانانو ته منسوب دي ، او زياتوي چي دوی هغه تورکان وو چي افغاني دود و عادت يې اخيستی و او د افغانستان د گرمسېر په سيمه کي اوسېدل . » (۱۷) ارواښاد د طبقات ناصري د مولف قاضي منهاج سراج له خولې وايي « له ۶۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجيو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنگال د شمال په لورو سيمو کي يې خراساني او اسلامي ثقافت

خپراوه . خلجیان یو ځل بیا له ۶۸۹ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډیلي واکمنان سول . دا واکمنان د افغانستان غلجیان وو . «

ارواښاد حبیبی د محمد قاسم فرشته هغه حکم ته د شک په سترګه کوري چي د طبقات اکبري د مولف نظام الدین احمد بخشي هروي له خولې یې بیان کړی او ویلي یې دي چي خلجیان د چنگېزخان د زوم خلیج خان (قلیج خان - م . ه) اولاده ده . او لیکي « له تاریخي اسنادو څخه څرګندېږي چي خلجیان یا غلجیان تر چنگېز درې پېړۍ وړاندي په زابلستان کي اوسېدل . د حدودالعالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲ هـ کي وایي چي په غزنه او شاوخوا کي یې ... د خلج ترکان (Taraks of Khalj) اوسي . دوی کوچي خلک دي او د پسو ډېري رمې لري . د خلج ددغو ترکانو یو زیات شمېر په بلخ ، تخارستان او گوزګانان کي هم لیدل سوي دي ... منهاج سراج یو ځل بیا ثابتوي چي خلجیانو تر چنگېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندي واکمني کوله او د امپراتوري حدود یې د شمالي بنگال تر لوړو سیمو پوري رسېدل . دده د کتاب شلم فصل په بشپړه توګه ددغو خلکو بیان ته وقف سوی دی . دی زیاتوي چي خلجیان غزني ته نیژدې ، په گرمسېر او غور کي اوسېدل ، مګر ددوی د تورکوالي په باب یې هیڅ نه دي ویلي . له بایي خوا دی نور تورکي واکمنان په واضح ډول د تورک اولاده بولي . «

ارواښاد حبیبی زیاتوي « خلیج چي د خطاطانو له خوا د خلیج په شکل اړول سوی دی ، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کي یوه ښه پېژندل سوې کلمه وه . ابن خردادبه (۲۳۰ - ۲۳۴ هـ) هم د (خلجیه) په باب روغېږي . دي داخبره مني چي د خلیج (Khalj) او خلج (Khallukh) ترمنځ توپیر سته او ورپسې زیاتوي : د خړلخ (خلخ) د ژمي د موسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نیژدې دي . دوی ته ور څـرمه د خلیج (خلجیه) څړخایونه پراته دي . دغه بیان ثابتوي چي دهغه وخت د خلیج کوچي قبایل له نني عادت سره سم دکال په ساره موسم کي تودو سیموته لېږدېدېدل . ابن خردادبه دغه سیمي جریمه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج یې جروم بولي) . ابن خردادبه لیکي چي ددوی ژمني څړخایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي . ځيني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي . »

علامه حبیبی د یوه بل جغرافیه لیکونکي ، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خولي لیکي : « خلیج د اتراکو یوه څانګه (Clan) ده . (اتراک په غالب گومان سره د ترک Tarak جمع ده) (۱۸) ... دوی د پسونو لویي رمې لري او ژبه و پوښاک یې تورکو ته ورته دي . » علامه زیاتوي چي خلیج و افغان تل یوځای سره یاد سوي او ددوی سیمه ، رېښه او نژاد هم مشترک ښودل سوی دی . د عبدالجبار عتبی زوی ابونصر محمد (۴۱۴ هـ) د

سبکتگین د فتوحاتو په ترڅ کې لیکي « افغان او خلیج د سبکتگین امر ومانه او اکثراً دده له لښکرو سره مله وو. » ابن الاثیر هم دغه پېښه په عین شکل بیان کړې ده. علامه حبیبی پخپله مقاله کې داهم وایي. « په دې ډول خلجیان او غلجیان د هغو تورکانو یا (غز) اولاده نه ده چې په اسلامي دوره کې خراسان ته راغلي دي، بلکې د آریڼ نژاد هغه هفتالیتس دي چې د سپینو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کې اوسېدل. ددوی اخلاق د زابل اوسني غلجي قبایل (کوچي - کوشي) دي. » ازواښاد علامه وروسته د غلجي، د بدخشان د سیمې په ژبه کې د غلچه - غرچه کلمات څېړي او په دري ادب کې د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسې زیاتوي « محمد کاشغري (۴۶۶ هـ) چې پخپله هم تورک و، وایي: په ترکمنو غزانو کې څلېروښت قبیلې سته خو دوی خلجیه قبیلې چې د تورکانو په شان ښکاري، تورک نه دي. دغه تورکي تاریخ پوه له تورکو سره دخلج دنامه له گډولو څخه ډډه کوي... منهاج سراج چې د خراسان اوسېدونکی او ددغي سیمې او دغه راز په هند کې د تورکي واکمنانو په چارو ښه پوره خبردی، تل تورکان د تورک په نامه او خلجیه د خلجیانو په نامه یادوي. » هندوستانی مورخ ضیا برني (۷۵۸ هـ) پخپل کتاب تاریخ فیروزشاهي په یوه بېل فصل کې وایي « ... کله چې ملک جلال الدین خلجي د ډیلي پر تخت کښېنوست، پر خلکو درنه تمامه سوه. ځکه چې خلجیان

تورکان نه وو . « ارواښاد لوی استاد حبیبی وروسته د خوشحال خان هغه بیت راوړي چي د هند په پاچهانو کي یې سلطان جلال الدین « د ولایت غلجی » بللی دی

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښېناست

چي پـــــــه اصل کي غلجی د ولایت و

(پښتنو د خیبر په هاخوا سیمه د ولایت په نامه بلله .) او ورپسې د تورک او ترک د دوو کلمو ترمنځ د اشتباه موضوع خبري او لیکي : « خلجیان پښتو ویونکي ترک (Tarak) وو نه تورک (Turk) . ددغو دوو کلمو ترمنځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه را شروع سوه . »

لکه لوی استاد چي اشاره کړې ، زما په نظر هم څرنگه چي په عربي الفبې کي (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترک) په شکل لیکل کېږي . د اعراب نه شته والي ددغو دوو کلمو ترمنځ مغالطه پېښه کړې ده . او ورپسې نو د خلجیانو د تورک والي خبري رامنځ ته سوي دي . د لوی استاد دلیکنې له مخي « د بکران زوی محمد په ۶۰۰ هجري قمري کي لیکي « ترک (Taraks) خلجیان له خلخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل . دوی د غزنین په اوارو دښتو کي میشته سول . د تودې هوا له امله یې رنگونه واوښتل . ژبه یې هم بدله سوه »

پورتنی رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دی چي په پخل اثر جهان نامه کي یې راوړی دی . جهان نامه یې په ۶۰۵ هجري کي کښلې ده . (۱۹) د جهان

نامې دغه روایت د ځینو افغاني څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دی چا یې په تایید چایې په تردید کې لیکنې کړي دي له هغو څخه یو هم ارواښاد میر محمد صدیق فرهنگ دی . نوموړی پخپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخیر) د غلجیو په بحث کې لیکي « يك تعداد از ایشان (پشتونها - م . هوتک) در سده دوازدهم میلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به آن سرزمین (هند - هوتک) داخل شده در آنجا اقامت اختیار نمودند » . او ورپسې زیاتوي « در این زمان یکی از سران ایشان بنام جلال الدین در سال ۱۲۹۰ م با لقب فیروزشاه بر تخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسله را که در تاریخ بنام خلجیان معروف است ، بنیاد نهاد » . (۲۰) له دې عبارتو څخه داسې ښکاري چې د ارواښاد فرهنگ په نظر خلجیان (پښتانه) دي . د خلجي کلمې تر تحلیل وروسته نوموړی وايي « ... اما بعد در ضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند ، کلمه خلجی ملازم کلمه افغان گردید » . تر دې ځایه د ارواښاد فرهنگ خبري ظاهرا سمې ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتیجه ځیني راباسي . دی لیکي : « پس از سقوط دولت خلجی در دهلی و شعبه دیگر آن در مالوه این کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن در خراسان در قبيله ای بنام غلجی ظهور کرد که یکی از شاخه های مهم ملت پشتون یا افغان بود » . (۲۱) (پر کلماتو تاکید زما دی : م . هوتک) د ارواښاد فرهنگ په نظر د غلجي قبيله په هند کې د

خلجیانو د سلطنت تر ړنگېدو وروسته (۱۳۱۶ م) په
 خراسان ! کي منځ ته راغلې ده . وروسته نو نوموړی
 مرحوم د غلجیو د نامه په باب د (غلزوی)
 افسانوي وجه تسمیه رانقلوي او لیکي « حکایت بالا به
 اغلب احتمال بطور کنایه بیانگر این واقعیت تاریخی است
 که غلجی ها يك شاخه دخیل پشتون ها می باشند یعنی
 شاخه ای که در بدو امر جزء ملت دیگر بوده اما در اثر
 آمیزش با پشتونها زبان و رسوم آنها را فراگفته و در آن
 جذب شده است » . (۲۲) (پر کلماتو تاکید بیا زما دی .
 م . هوتک) د نقل پر وروستی برخه باندې د محمد بن
 نجیب بکران د جهان نامې اغېزه پرته ده . خو داچې د
 غلجیو (دخیلوالی) یې یو تاریخي واقعیت بللی او په
 لومړي سر کي یې دا قبيله د یوه بل ملت جزء بللې ده په
 یوڅه شننه ارزي . دی وايي د غلجیو قبيله د خلجیانو د
 دولت تر سقوط وروسته په خراسان کي منځ ته
 راغله . لسه (خراسان) څخه دده مطلب د غزني شاوخوا
 سیمي دي ځکه دې خبري ته یې په ۶۴ مخ کي هم اشاره
 کړې ده . گویا د خلجیو د سلطنت د ړنگېدو پر وخت د
 غزني په شاوخوا کي پښتون ولس موجود و . دغو خلجیو له
 هغو سره تر گډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل
 او په هغوی کي جذب سول . پوښتنه داده چې په دغه ولس
 کي د پښتون قام کومي قبیلې موجودي وې ؟ ددغي
 پوښتني ځواب زموږ یوه درانه استاد دوکتور حبیب الله تېري

ورکړی دی چې وروسته به یې ولولئ . ارواښاد فرهنگ تاریخي حقایق د کلماتوپه پوښ کي سره ژوولي او تحریف کړي دي . حقیقت دادی چې د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه وه چې له خپلي پلرنی سیمي (ننني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې یې درنه پاچهي جوړه کړې وه . نه داچې غلجي پښتانه د خلجیانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل . ماته داسي څرگنده سوه چې ارواښاد فرهنگ د خلجیو او غلجیو ترمنځ د تساوی نښه ایښې اومنلې یې ده خو و دغه مساوات ته یې معکوسه معادله ترلې ده او همدغه ځای دی چې لوستونکي د پښتنوپه باب دده پر خلوص نیت باندي شکمن کوي .

لکه وړاندي چې مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چې وايي « خلجیان اصلاً تورکان وو زابلستان ته ولېږدېدل . هلته میشته شول او خپله ژبه او عادات یې هرکړل . دزابلستان دخلکو ژبه او عادات یې کسب کړل او پښتانه غلجیان ترې جوړ شول » ، ښاغلي پوهاندتبري صاحب ډېره معقول اوپرځسای ځواب ورکړی دی . دی لیکي : « ... د خلجیانودمهاجرت اویه زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه ، طبعاً ، له ۶۵۰ هجري نه پخواشوی ده . (ځکه جهان نامه په همدې کال لیکل سوې ده . هوتک) د جهان نامې له متن نه داهم په صراحت ښکاري چې ددغو مهاجرو څېره او ژبه دجهان نامې د

ليکني له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه يې هم له دې نه وړاندي بله شوې وه ... که څوک د جهان نامې خبره مني هغه به ضرور دا هم مني چي ترک خلجيان د شپږمي پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ... او کوم څېړونکي چي وايي ترکي خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو منحل شوي او په نهايت کي په پښتنو غلجيانو بدل شوي دي هغوی په حقيقت کي دا خبره تصديقوي چي لږترلږه د دوهمي او درېمي هجري پېړۍ په حدودو کي د زابلستان ځايي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلي خوا بيا (دغه کسان) وايي چي پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پېړۍ کي د غزني سطح مرتفع اشغال کړه . پوهاند تېږن صاحب ددغو دوو خبرو تر بيانولو وروسته وايي « له دې دوو خبرونه يوه هر ورو غلطه ده . خوداچي کومه يې غلطه ده ؟ ددې سپينول هغه چا ته ورپه غاړه دي چي وايي ترک خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او پښتانه غلجيان ترې جوړ شوي دي . » (۲۳)

زماپه نظرد پښتنو د اصل ونسب د هغوی د قبيلواو قومونو او دغه راز د هغوی د روايتي شجره په باب د وروستيو کلونو څېړنو چي زما ليکنه يې يوه کړې ده ، دغو څو موضوعگانو ته د پای ټکي ايښي دي :

— د پښتنو د ساميت نظريه پر علمي اساس ولاړه نظريه نه ده . پښتانه اريايي الاصل قوم دي . که د سامي نژاد ځيني

گروپونه او افراد د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې ورسره یوځای سوي او پکښې منحل سوي وي ، وي به .

— له قیس عبدالرشید سره د پښتنو ټول افسانوي روایت دی او دمنلو نه دی . په روایتې شجره کې چې د (کیس) کومه یادونه شوې ده هغه باید له کسی غر ، کاسي قوم او په غور کې په دغه نامه د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کې مطالعه سي ، نه دا چې له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسرائیلیت د توجیه له پاره کار واخیستل سي .

— د غلجیو دنامه په باب جوړه شوې افسانه نه د منلو وړ ده ، نه د تکرارولو .

— خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي اوسره بېلول یې نه د منلو وړ دي ، نه د تکرارولو .

— پښتون ، افغان ، پټان ، روهيله د یوه ایتنيکي واحد بېلابېل نومونه دي چې افغان یې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دی او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چې د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کې اوسي ، د افغان په نامه یادېږي .

— پښتانه یوازي د بېټ ، سره بن او غرغښت اولاده نه ده . په پښتنو کې ځیني دومره لوی قومونه سته چې په یوازي سر ددغو درو وارو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چې موږ یې مصداق په (پورته اسمان ، کښته سلیمان) یا

(چي پيدا دي گدانه كره ، نودي څله پښتانه كره ؟) متل
وشمه خبرو كي وينو .

— د پښتنو ژبه (پښتو) د هندواروپايي ژبو له شرقي
بناخه د اوستا په گروپ پوري تړلې ده .

دا موضوعات اوس د يوه داسي حقيقت په توگه منل
سوي دي چي د ختيځ او لويديځ پوهان ورباندې متفق الرايه
دي او د ترديد ټكي پكښې نه ويني .

د څلرم څپرکي لمنليکونه

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقیده دغه نوم « په
راوروسته كي حسين سوي دی . اوسوني (Uswinee) په
مونث صورت په سانسکريټ كي هغه لومړي ستوري ته
وايي چي د سپوږمۍ په مدار كي واقع دی او د سپوږمۍ
لومړي مزله ته هم وايي » (وگورئ : لودي پښتانه — د
عبدالشکور رشاد ليکنه — ۳ مخ — اوله حاشيه — کابل —
۱۳۳۶ ش)

(۲) ددغي افساني تکرارول پر ځينو خواخوږو پښتنو ښه
نه لگيږي . ماچي په ډېوه مجله كي په دې باب ليکني
کولې (۱۹۹۵ - ۱۹۹۶ م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله
ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه گڼه كي
وښووله . زه له دغو خواخوږو څخه بڅښنه غواړم خو په دې
بحث كي مجبور یم چي افسانه يو وار بيا تکرار کړم ځکه له
تکرار پرته يې نقد ول بې ربطه کيږي .

(۳) هروى — نعمت الله — مخزن افغاني — اردو ژباړه —

۴۳۵ مخ -

(۴) تاريخ سلطاني - ۶۹ مخ

(۵) حيات افغاني - پښتو ژباړه - د تعليقات برخه - د پوهاند رشاد صاحب په قلم .

(۶) کهزاد - احمد علي - افغانستان در شاهنامه - ۲۸۶ -

۲۸۹ مخونه - کابل - ۱۳۵۵ ش

(۷) هماغه اثر ۲۸۷ مخ

(۸) نوميالي - محمد انور - د پښتو د ټولنيز تاريخ

مبادي - ۳۰ مخ - مسکو - ۱۹۹۰ م

(۹) حبيبي - تاريخ مختصر افغانستان - ۷۵ مخ

(۱۰) شينواری - دوست - پښتانه څوک دي ؟ ۶ - ۳۲

مخونه - پېښور - ۱۹۹۸ م

(۱۱) د « اصل و وصل » په برخه کي چي ما په ډېره

مجله کي کوم استنتاجونه بيان کړي دي ، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چي تاسي وړاندي ولوستل .

(۱۲) حافظ - رحمت خان - خلاصه الانساب - ۱۱۲ مخ

پښتو اکيډمي پېښور يونيورسټي - ۱۹۷۳ م

(۱۳) د هجري ياد - د مقالو مجموعه - ۱۰۹ مخ

(۱۴) نوميالي - د پښتو د ټولنيز تاريخ مبادي - ۴۷ مخ

(۱۵) ددغي ليکني کاپي ماته ښاغلي سليمي کندهاري

راکړې ده چي ورڅخه ممنون يم .

(۱۶) خپل - هارون - آفريده هاي مهجور علامه حبيبي -

۳۲ مخ - کابل - ۱۳۶۷ ش

(۱۷) تر دې وروسته چي د خلجيانو په باب د ارواښاد حبيبي خبره رانقلېږي ، لوستونکي دي پوه وي دا دهغي مقالې محتوايات دي چي وړاندي مي ياده کړه .

(۱۸) د عربي ژبي د اصولو له مخي اترک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم په زور) جمع کېدلای سي .
(۱۹) تېري - دوکتور حبيب الله - پښتانه - ۸۱ مخ - پېښور - ۱۹۹۹ م

(۲۰) فرهنگ - مير محمد صديق - افغانستان درېنځ قرن اخير - اول جلد - ۳۷ - ۳۸ مخونه
(۲۱) (۲۲) هماغه اثر - ۳۸ مخ
(۲۳) تېري - پوهاند دوکتور حبيب الله - پښتانه - ۸۱ - ۸۴ مخونه

Pashtoon Tribes And Their Family Trees.

By
Mohammad Masoom Hotak

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه - جرمني
VEREIN ZUR FORDERUNG DER
AFGHANISCHEN KULTUR E.V
د خپرونو لړ (۱۷)